GERARDI IOANNIS VOSSII

DISSERTATIO EPISTOLICA DE IVRE MAGISTRATVS IN REBVS ECCLESIASTICIS.

Opus poſtumum ex autographo nunc primum editum.

AMSTELODAMI,
Apud IOANNEM BLAEV,
MDCLXIX.

Digitized by Google

GERARDI IOANNIS VOSSII
DISSERTATIO EPISTOLICA
DE
IVRE MAGISTRATVS
IN REBVS
ECCLESIASTICIS.

QVoties cum animo meo reputo prima reformationis tempora, eaque cum proximis, & illa item cum noſtris compono; toties, Magnifice Ampliſſimeque Domine, ſe maximum mihi offert argumentum infirmitatis humanæ: neque dubito, quin idem tibi uſu veniat ſæpiſſimè. Quid enim magis Luthero, aliisque piis doctoribus primitus objici ſolet, quàm Papæ, & Eccleſiarum multarum diſſentientium autoritas? Sed Doctores noſtri ab Eccleſiis ad Scripturæ indicium, à Papa ad Magiſtratus judicium provocabant. Bona cauſſa multis locis triumphavit. Sed cum Lutherus homo quoque eſſet, à quo iccirco humani nihil alienum putari debet, factum, ut cum bono ſemine zizania alicubi ſeminaret. Vidêre hoc alii, fortaſſe nec pietate nec eruditione inferiores: qui idcirco ſedulò ſibi adlaborandum judicarunt, ut à bono ſemine zizania diſtinguerentur. Hic qui in Lutheri ſententiam juraſſent, quaſi quæ de ſcripturarum unico ac perfectiſſimo canone dicta eſſent, adverſus Pontificios ſolùm valerent, ecce iisdem, vel geminis planè armis aggredi eos auſi ſunt, qui zizania in Eccleſiis ſuis recens orta eruncare vellent. Nam ut Pontificii Pontificem, ita hi Lutheri ſectatores Lutherum; ut illi Eccleſiam Romanam, ita hi

Eccleſias Saxonicas, & alias; ut illi mediæ ferè, aut infimæ antiquitatis concilia aliquot, ita hi, tanquam quod conciliorum ſibi multorum inſtar eſſet, confeſſionem Auguſtanam urgere adverſus diſſentientes cœperunt. Habuit hoc alios peſſimè: inprimis eos, qui in re Sacramentariâ ab iis diſſentientes, hac parte Zuinglium, & Calvinum ſequi ſe profiterentur. Aurem igitur iſtis vellere, memoriamque priorum temporum refricare; quibus armis iſtiuſmodi pugnandum fuiſſet, cauſſa longè fuiſſent longè inferiores. Sed ſurdo canebatur fabula. Nam qui quaſi rerum dominarentur, hi, ut Pontificii olim, ita jam ipſi quoque in omnes à ſe diſſentientes de umbone, tanquam de plauſtro omnis generis convicia jactare cœperunt: communitati etiam omni in poſterum renuntiarunt. Atque in his tuebantur ſe Lutheri ipſius (quanti alioquin viri!) exemplo: qui ut multa iſtius farinæ omittam, (commemorare enim tœdet) paullò ante exceſſum ſuum, ad Iacobum Probſt, paſtorem Bremenſem, virum, quod nec qui Lutherum tantopere ſectabantur diffiteri poterant, eximiæ pietatis, ſcribere hunc in modum non dubitavit: *Beatus vir, qui non abiit in conſilio Sacramentariorum, & in viâ Zuinglianorum non ſtetit, & in cathedrâ Tigurinorum non ſedit.* Quod cum illis aureolum, & bracteatum quoddam dictum videretur, omnes, qui animum non habent affectibus impeditum, vident eſſe, non dico bullatas nugas, aut ineptam ac puerilem alluſionem, ſed impiam, & horribilem pſalmi perverſionem. Nec intra convicia aut anathemata res ſtetit: ad carceres, ad exilia deventum, uti vel ſola indicium faciet Peuceriana carcerum hiſtoria, quam optimus, & doctiſſimus Pezelius ſcripſit. Tantum non quidem religio, ſed perpetuus affectus potuit ſuadere malorum. Tandem divinâ miſericordiâ, in Britanniâ, in Germaniâ, in Galliis, in Belgicâ efflореſcere etiam Eccleſiæ cœperunt, quæ Papæ ſic jugum excuterent, ut à Luthero ſimul in *συνουσίας* dogmate diſſen-

Digitized by Google

tirent. Ac aliquantiſper quidem hæ memores priſtinæ conflictationis & cum Papiſtis, & cum Lutheranis, nihil aliud ursêre, quàm Prophetica & Apoſtolica ſcripta, ſummumque in Eccleſiaſticis judicium magiſtratibus ſponte detulerunt. Sed poſtquam plerique earum Doctores rem omnem in vado eſſe viderunt, inque veterum multorum locum jam ſucceſſerant oratores novi, adoleſcentuli, quam in Papiſtis prius, ac mox Lutheranis tantopere damnârant, hanc ipſi, cum alibi, tum inprimis in Belgicâ hac, calcare viam cœperunt. Si quod enim dogmatum ſuorum in dubium vocaretur, non jam ad ſcripturas ſolas, imò nec ad primævam antiquitatem provocari ſe patiebantur: ſed ut Lutherani illi Lutherum, ita hi Calvinum, aut Bezam: ut illi Auguſtanam Confeſſionem, ita hi Confeſſionem Belgicam, vel Catecheſin Palatinam: ut illi Saxonicarum, ita hi Reformatarum in provinciis hiſce jactabant conſenſum. Et quod dolendum inprimis erat, non minus quàm priores, omnes à ſe ſententiis diſcrepantes, tanquam hæreticos differebant, & quos poſſent ſedibus ſuis deturbabant. Quæ quoties cogito, propè animum meum metus ſubit, ne & illi qui nunc, ob aliquem in Prædeſtinationis dogmate diſſenſum, tanquam καθάρματα traducuntur, ſi ſuperiores aliquando fiant, (liberè cur non apud te loquar?) ſimiliter excepturi ſint eos, qui diſſentire ab ipſis audebunt. Quippe & illi homines ſunt non minus quàm priores: & ſemper ſic, ut alios mittam, cum ipſo eruditorum vulgo ita comparatum fuit, ut, contemptis iis qui moderata ſuggererent conſilia, iis qui extrema ſequerentur ſe potius applicarent. Sed huic ſpero malo providebunt tempori viri aliquot præſtantes, qui inter ipſos plurimùm poſſunt: ac inprimis Magiſtratus ſummus, quem hæc antecedentium exempla poſſunt reddere cautiorem. Quod autem nunc illi qui receptiorem ſententiam tuentur impenſè negant, vel tranſverſum ſe un-

guem deflectere ab illâ diſſertandi ratione quam ſequebantur qui primi Eccleſias Belgicas, vel domi, vel in exilio, docuerunt, hoc iſtiuſmodi eſt, ut meritò dubites, utrum magis imprudentiæ, an impudentiæ tribui debeat. Hoc cur dicam, cum alia multa, etiam in vulgus notiſſima, teſtatiſſimum faciunt, tum inprimis hiſtoria iſthæc, quam nomine nobiliſſimi Iohannis à Laſco, Belgicæ Eccleſiæ in Angliâ Epiſcopi: item Martini Micronii, eruditiſſimi, & fideliſſimi paſtoris, & omnium Belgarum, aliorumque peregrinorum Londino profugorum, ſcripſit, divulgavitque nobilis & inſignis vir Iohannes Vtenhovius, Eccleſiæ Belgicæ ſenior. Quanto profectò aliter, quàm hodie hic fit, diſputabant illi; cum Lutheranis Coldingæ, Wiſmariæ, Hamburgi, atque alibi. Non viſum hîc univerſam iſtorum temporum hiſtoriam percurrere; ſed contentus ero, ex multis aliqua delibaſſe, è quibus de cæteris non obſcura fiat conjectatio. Coldingenſes quidam paſtores erant, nomine Paullus Noviomagus, & Henricus Sylvæducenſis. Cum his noſtri pium aliquod colloquium poſcebant. Negabant contra illi, eo quicquam opus eſſe, cum nec Rex, nec ipſi minimum de Regni Danici doctrinâ dubitarent. Nempe ſimiliter ac (lubet enim iſthæc cum noſtris temporibus conferre) dicentes audivimus quosdam, poſſe Pyrrhonios iſtos, ut vocabant, inter ſeſe catecheſin examinare ad ſcripturarum ſtateram: ſibi hoc factu nihil opus eſſe, qui nec de particulâ ejus minimâ dubitarent. Sed quid hic A Laſco, Micronius, Vtenhovius? Nempe tales præjudicio peccare arbitrabantur, planeque ſtatuebant, non tantùm cum zizania ſpontè aut fortuitò oculis ſeſe offerunt, de evellendis iis conſilium capi oportere, ſed ſollicitè etiam inquirendum, nihilne zizaniorum uſpiam reperiamus, cùm inimicus homo ea ſoleat ſpargere, dormientibus iis quibus cura agri Dominici incumbit. Sed pergamus. Dicebant

Digitized by Google

cebant Lutherani, negari à noſtris clara Scripturæ verba. HOC EST CORPUS MEUM. Nempe ſimili ratione, ac Eccleſiaſtæ illi, qui cùm de Electionis & Reprobationis abſolutæ dogmate diſputant, clara eſſe ajunt verba Apoſtoli Rom. IX. ac Reprobationem aliquam conditionatam inducentibus, priuſquam quod volunt perſuadeant, totum illud caput è ſacris literis furcillandum eſſe. Sed quid in ſimili controverſiâ A Laſco, & alii, quos diximus? *Ipſum Noviomagum ſuperiori concione docuiſſe, & quidem rectè:* VERITATEM *cujuſque doctrinæ probandam non eſſe unius alicujus loci in Scripturis teſtimonio, ſed unanimi totius Scripturæ conſenſu.* Objiciebant deinde noſtris, quod omnia carnis judicio metirentur. Quis neſcit hodie oggeri illis, qui abſolutam Reprobationem negant? Sed audiamus A Laſco, & alios. *Multa ſunt alia in religione noſtrâ capita, magis multò rationis noſtræ judicio repugnantia, quæ tamen nos omnia per Dei gratiam indubitatâ fide amplectimur, abnegato omni rationis noſtræ judicio, eo quod illa certis divini verbi teſtimoniis niti atque inſiſtere videamus: idem & hic multò libentiſſimè facturi, ſi idem videamus.* Objiciebant item, quod per Daniæ Regnum jam alia de Cœnâ ſententia obtineret: nempe ut nunc quidam in Prædeſtinationis dogmate Eccleſiarum Belgicarum, (quàm verè non diſputo) autoritate ſe tuentur. Reſponderunt noſtri Lutheranis iſtis; *Doctrina ſanæ veritatem petendam nobis eſſe, non ſanè è regnorum, ſed ex verbi divini certâ ac ſolidâ autoritate.* Criminabantur item noſtros, quod diſſentirent à Luthero, ac Saxonicis Eccleſiis; quod Auguſtanâ Confeſſione damnarentur. Nempe haut aliter, ac nunc quidem ſemper crepant Calvinum, Eccleſias Belgicas, Confeſſionem, aut Catecheſin: quæ fortaſſe tamen non uſque adeò illis patrocinantur. Sed quid hic iidem illi laudatiſſimi viri? Dicimus, inquiebant, *Lutherum ac Saxonicas Eccle-*

ſias, denique & Auguſtanam Confeſſionem non eſſe Catholicam Eccleſiam: nos Lutherum pro inſigni Dei organo habere, ſed illi nihilominus Spiritum Sanctum juxta menſuram datum fuiſſe: hunc honorem ſolis nos Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis deferre, ut nihil contineant quod non certâ fide ſit amplectendum: cæterum, in ſcriptis Lutheri (de Calvino idem dicere poſſumus) *luculenta extare teſtimonia, illum ſibi non perpetuo, neque per omnia conſtare. Quare & Lutheri ſcripta, & ipſam adeò Auguſtanam Confeſſionem, ad ſcripturæ regulam & legitima Eccleſiarum judicia revocanda eſſe: neque ex Lutheri dogmatis, aut etiam ex Aug. Confeſſionis autoritate, ita præjudicandum eſſe, ut ſcindantur Eccleſiæ, utve ſanctorum communio in Catholicâ Dei Eccleſiâ (contra fidei noſtræ confeſſionem) violetur.* Verba profectò aurea. Porro quia Paullus Noviomagus hæreſiôs accuſârat noſtros publicè in
p. 71. concione; reſpondêre ad illud in hunc modum: *Contra doctrinam Euangelii factum dicimus; quandoquidem nemo de alterius condemnatione pronunciare aut poteſt aut debet in Eccleſiâ, quem non conſtet publicè à fundamento Apoſtolicæ*
p. 72. *Confeſſionis, Petri ore proditæ, excidiſſe.* Et aliquanto poſt addunt: *Nos hujus controverſiæ nomine neminem unquam averſati ſumus, ſed in fraternâ charitate tulimus; & ferendos eſſe putavimus omnes, qui modò nos viciſſim ferre volent, donec Dominus controverſiam hanc per gratiam ſuam componat, eò quod omnes fundamentum Confeſſionis Apoſtolicæ pariter retineamus.* Quod ipſum in Prædeſtinationis controverſiam multò etiam juſtiùs dici poſſit. Alia quoque hujus generis in iſtoc Coldingenſi colloquio legi poſſunt. Sed nihil noſtros ulla juvit defenſio ſui: verùm extremâ in afflictione, mediæ hyemis tempeſtatibus, ſexaginta circiter familiæ, (quos inter decrepiti, pueri, matronæ gravidæ) ſummo cum vitæ periculo regno ejecti ſunt. Sed operæ etiam fuerit delibare diſſertationem quam Hamburgi Micronius

cronius habuit cum Ioachimo Weſtphalo, eo adverſus quem & Calvini exſtant quædam. Is tanquam Achilleum argumentum objiciebat Micronio, *De veritate doctrinæ noſtræ Sacramentariæ nihil eſt ambigendum, cum ea in omnibus Saxonicis & Orientalibus Eccleſiis, ut à ſanctiſſimis viris & præceptoribus ſuis eam acceperunt, unanimi conſenſu tradatur. Falſa igitur & repudianda eſt contraria Zuinglii ſententia, quæ in prædictis Eccleſiis eſt damnata.* Præclarè reſpondet Micronius: *De controverſâ aliquâ doctrinâ non ex unanimi multarum Eccleſiarum conſenſu, ſed tantùm ex concentu Propheticæ & Apoſtolicæ ſtatui debet.* ALIOQVI TRIVMFARET PAPA. Tum Weſtfalus: *Eccleſiæ noſtræ Saxonicæ ſunt Eccleſiæ Dei.* Hic Micronius: *Eccleſia Dei ex loco æſtimari non debet. Vtque Londinum non facit Eccleſiam Dei, ita nec Hamburgum, aut Lubeca. Nulla præterea eſt Eccleſia præter Propheticam & Apoſtolicam, quæ non in quibusdam hallucinari quandoque poſſit, quod ipſum quoque Lutherus docuit.* Addimus, *Et Calvinus.* Sed quid Weſtfalus hic? *Quod Lutherus Eccleſiam ſcribit errare poſſe, de Papiſticâ non de Chriſti ſenſit Eccleſiâ.* Reſpondet Micronius: *Imò de verâ Chriſti Eccleſiâ loquitur Lutherus, quæ ex humanâ quadam imbecillitate in quibusdam nonnunquam impingit. Ex parte enim prophetamus. Et fit aliquando, ut eximius aliquis doctor alicubi turpiter hallucinetur, quem mox deinde alii, præpoſtero quodam zelo incitati, temerè & pertinaciter imitantur. Hinc etiam ſæpè errores in Eccleſia oboriuntur.* Veriſſimè, veriſſimè. Quare optimè ibidem ſic colligit Micronius: *Proinde approbanda venit doctrina Eccleſiæ omnis, non ex Eccleſiarum aliquot conſenſu, ſed verbi divini autoritate.* Objiciebat Weſtphalo Micronius: quod in libello ſuo, cui titulum feciſſet DE RECTA FIDE, doctrinam ſuam ſacramentariam Eccleſiæ judicio ſubjeciſſet, eoque examen ejus ſubterfugere non deberet. Reſpondet

p. 195. p. 196. p. 201.

Weſt-

p. 201. Weſtfalus : *Ego doctrinam meam ſacramentariam non Londinenſi, ſed Eccleſiæ Dei Hamburgenſi judicandam propoſui.* Similiter hodie multi in Prædeſtinationis dogmate nullis ſe Eccleſiis ſubjicere volunt, niſi quas idem ſecuri ſentire
p. 206. habeant perſuaſum. Ait idem Weſtfalus : *Si dubia adhuc eſſet noſtra doctrina, graviter peccaſſet Senatus noſter, & Sereniſſimus Daniæ Rex, qui adverſum vos decreta tulerunt.* Optimè reſpondet Micronius: SIMILIBVS ARGVMENTIS FACILE OMNES VICERIT PAPA.
p. 214. Ait Weſtphalus: *Contra veſtram doctrinam Comitiis Auguſtanis pronunciatum eſt.* Micronium hic audiamus : *Non video vos juſtam habere cauſſam tantopere gloriandi de Auguſtanis Comitiis, cùm ea in eum finem inſtituta non ſint, ut ibi audita priùs utraque parte certi aliquid de re ſacramentaria ſtatueretur: ſed fuit tantùm nuda fidei confeſſio, quæ nullo modo Concilii legitimè congregati autoritatem obtinere poteſt.* Quod ipſum de Belgicâ Confeſſione dicere poſſumus. Quemadmodum & quod continuo ſubdit : *Siquidem Concilia omnia adhuc ſubjacent ſcripturarum autoritati, quanto magis Confeſſio Auguſtana!* Alibi quoque recenſetur in eadem hiſtoriâ colloquium à Micronio habitum Wiſmariæ cum Doct. Smetenſtedio. Hic, cum Micronius dixiſſet,
p. 146. *Magiſtratus poſſit colloquii teſtis eſſe ac* IVDEX : reſpondet Doctor ille, *Magiſtratus? quid ille de religione intelligit? Petamus Roſtochium & ad Doctores aut Superintendentem proficiſcamur, qui de colloquio judicare poterunt.* Nempe non alios judices admittit, niſi à quibus certam ſibi victoriam videt. Quid Micronius autem ad hæc? *Siccine*, inquit, *Magiſtratum contemnis Doctor?* QVO IVDICE PRECOR PAPAM PRINCIPIO VICIT LVTHERVS, AB OMNIBVS TVNC DOCTORIBVS SCHOLASTICIS PASSIM DAMNATVS? Sed exſcribillandi modus tantum eſto. Abundè ſanè ea, quæ addu-

adduximus, oſtendunt quod ſuperius dicebam, illos qui primi Eccleſias Belgicas collegerunt repurgaruntque, ſemper à Doctorum quorumdam ſenſu, Eccleſiarumque quarumdam conſenſu ad Scripturarum indicium, & Magiſtratus judicium provocâſſe contra eos, quibuſcum illis Doctoribus noſtris negotium fuit; haud ſecus ac hodie quidam occipiunt è noſtris. Nam ovum, ovo ſimilius non eſt, quam illa quæ vidimus Lutheranorum argumenta, & iſta noſtrorum, qui abſolutam tuentur prædeſtinationem, nec Magiſtratus judicium in Eccleſiæ rebus admittunt. Nec tamen par omnium hîc immodeſtia: ſed quò imperitior quiſque, hoc minus rationi locum præbet. Α'εὶ γὰρ ἀπειρήτων νόος ἀνδρῶν Δύσμαχος, ἐδὲ θέλεσι γὰρ ἀτρεκέεσι πιθέσθαι: ut optimè olim Oppianus. Atque ut ingenioſiſſimus poëta alicubi ait, *Non plus his cordis ſed minus oris adeſt.* Plus modeſtiæ (quemadmodum & eruditione pleroſque ordinis ſui vincit) retinuit Anton. Wallæus cujus ſcriptum de jure Magiſtratus in Eccleſiaſticis dicere poſſum ἀνέγνων καὶ ἔγνων, τὸ κατέγνων ἁπλῶς addere non poſſum, ne merito audiam illud quod deſertori Iuliano reſpondebat Baſilius, ἀνέγνως, ἀλλ' ἐκ ἔγνως, εἰ γὰρ ἔγνως, ἐκ ἂν κατέγνως. Ita multa in eo ſcripto reperi, quæ meliorem mentem, majoremque modeſtiam ſpirent. Sanè ſiquis ea ex opere excerpta in unum congerat, ſimulque oculis ſubjiciat, vix ampliùs aliquid requiſiturus videatur. Sed tamen duobus nominibus peccat graviſſimè. Nam adverſarii ſui mentem, quam non capit, carpit; eumque ſe oppugnare credi vult, cum ſuum oppugnat ſomnium. Adhæc quæ ſcribit minimè videntur ἀκόλυθα καὶ ὁμόφωνα. Nam cum ſummum in Eccleſiaſticis imperium neget eſſe penes αὐτοκράτορα, ea tamen paſſim dicit, ex quibus colligere hoc potuiſſet, ſi mens non læva fuiſſet. Omnis erroris fons & caput, quòd confuſè indiſtinctéque ſingula conſideret & tractet, cùm hîc vel maximè

Α'λιευ. α.

habeat locum illud Stagiritæ philoſophi, *οὐκ ἐκνητέον τοῦ διαιρεῖν*. Id quò pateat, priùs quidem universè ac generatim oſtendam Magiſtratui ſummo etiam in Eccleſiaſticis competere jus ſummum: deinde verò aliquammulta, imò præcipua ferè, Wallæani operis ad trutinam Scripturæ, & rectæ rationis expendam. Nec ignoro quàm tu hæc longè melius me intelligas, ſed nec ingratum me factum ſpero, ſi meum quoque hac de re judicium perſcribam.

Ac penes principem quidem ſeu Magiſtratum ſummum eſſe imperium ſupremum rerum Eccleſiaſticarum; quatenus quidem penes mortalium quemquam poteſtas earum eſſe poteſt, ſolidè comprobatur, partim Dei ipſius mandato, annexáque promiſſione, & comminatione: partim exemplis piorum Principum, quæ nobis in S. Scripturâ proponuntur, & commendantur: partim rationibus, quibus Magiſtratus circa Religionem tum indirectim, tum directim habere imperium oſtenditur: partim exemplis Chriſtianorum Principum, quæ ſcriptoribus Eccleſiaſticis continentur: partim auctoritate veterum, recentiorumque Patrum, qui poteſtatem hanc tribuunt Magiſtratui ſummo: partim judicio, ac confeſſione ſcriptorum externorum, qui & ipſi, velut rationis quodam ductu, imperium circa impiam religionem ſuam tribuunt Principi ſuo: ac principum ipſorum, qui in impiâ religione ſuâ jus illud uſurpârunt. Hæc omnia quidem cum cura tractare velle, ſcio res fuerit ingentis commentarii. Verùm nos ex immenſâ ſylvâ tantummodo paululam ſtruem congeremus. Vt igitur inde ordiamur, jubet Chriſtus Matth. VI 33, ut primum quæramus regnum Dei, ac fore ſpondet, ut cætera omnia adjiciantur nobis. Quod mandatum, cùm privatum quemque tangat, tum eos inprimis, quibus non ſui tantùm, ſed publici etiam cura incumbit: quibus regnum Dei in Remp. inducendum, promovendum, curandum, conſervandum. Itaque & pſ. 11.

10, 11, 12, ſic eos per Davidem compellat: *Nunc ergo, Reges, animadvertite, eruditionem percipite, ô Iudices terræ. Colite Iehovam cum reverentiâ, & exultate cum tremore. Oſculamini filium ut non iraſcatur, & pereatis in viâ, cùm exarſerit vel minimùm ira ejus. Beati omnes, qui recipiunt ad eum.* Vbi reges compellat Deus, non velut aliquos ex ſocietate humanâ, ſed tanquam Reges; quos non ſibi tantùm colere pietatem velit, ſed curare, ut eandem ſubditi exerceant: quemadmodum optimè ea verba declarat Auguſtinus, ut infra videbimus. Huc quoque pertineat, ſi recta interpretatio, locus ille Pſ. XXIV, 7. *Attollite portas, principes, veſtras, & elevamini portæ infernales, & introibit rex gloriæ.* Pſ. LXXV. 4, ait David, *ſolutas columnas terræ aptabo.* Vbi Spiritus S. (ut quidem aptè ſatis eum locum expoſuit) columnas terræ vocat ſtatum ſecularem, & eccleſiaſticum ſive imperium in rebus civilibus, & eccleſiaſticis: quæ duo imperii ſtatumina, & firmamenta per diuturnas Saulis clades attrita, ac penè confracta inſtaurare ſe velle ait David. Huc pertinent quoque illuſtria Magiſtratus elogia, ut quod Eſ. XLIX. 23 dicuntur *nutritii Eccleſiæ*: quodque Pſ. LXXXII audiunt *Dii eſtis, & filii altiſſimi.* Nam ideò Deus hoc eos titulo dignatur, quia munus gerant divinum, præcipuaque imperii pars verſetur circa ea, quæ ad Dei gloriam, & animarum ſalutem pertineant. Quod ſi exempla petuntur, ſuppetunt ea, in Davide, Salomone, Aſa, Ioſaphata, Ezechia, Ioſia, Iehu, aliis. Non inhærebo iis commemorandis, partim quia omnium inculcantur libris, partim quia ſelectiſſima illa teſtimonia ſufficiunt, quæ ad edictum Ill. Ordd. adſcripta ſunt, ex 2 Chron. VIII. 2. XVII. 6, 7. XXIV. 4. XXIX. 4. XXX. 1. XXXIV. 3. XXXV. 2. Nec pœnarum exempla, quibus Deus punivit ejus mandati neglectum, quiſquam arbitror requirat, qui vel hòc ſolum cogitet propter Salomonis idololatriam regnum ejus fuiſſe diviſum: multoſque Samariæ Re-

ges ob Religionis neglectum periiſſe, ipſaque tandem decem tribus hac propter funditus propè fuiſſe deletas.

Scripturarum autoritati ſuccedat pondus rationis.

Nam ſi vel temporalia ſolum curare Reges ſeriò velint, ne ſic quidem Religionis cultum negligere debeant, cùm cultus divini contemtus ac negligentia fons ſit infelicitatis ac multorum malorum: uti contra ſincerus Dei cultus in temporalibus quoque magnam adfert felicitatem. Quâ de re vide integrum Deuteronomii cap. XXVIII, quo nihil illuſtrius. Similiaque legas 2 Chron. XVII. 3, 4, 5 &c. XXVI. 5, 6, 7, 8. XXVII. 3, 4, 5, 6, 7. XXVIII. 6, 7, 8, 9, 10. XXIX. 6, 7, 8. XXXI. 21. XXXII. 27, 28, 29, 30 &c. Itaque Conſtantinus M. (uti Nicephorus ſcribit lib. VII, cap. XLVI, *publicitus omnes cohortatus eſt, ut imprimis divinum numen piè colerent: ita enim fore, ut omnia eis abunde prorſus ſuppetant: omniaque cœpta cum ſpe optimâ feliciter cedant: ſin à pietate tali, & veri Dei religione aberrarent, nihil eos & pace & bello, quàm res adverſas exſpectare debere confirmans.* Etiam Theodoſius moriens (uti idem Nicephorus ſcribit lib. XIII. Eccl. Hiſt. cap. 1.) nihil aliud filiis mandavit, quàm ut veram pietatem ſervarent illibatam, eoque eos argumento quoque inflammabat, *quòd per hanc habituri eſſent pacem, bellum ſopituri, trophaa excitaturi, & victoriam à Deo conſecuturi.* Cui geminum illud Cyrilli penè initio libri de rectâ fide ad Theodoſium: *Impii reges plurimùm miſeri ac mali malè perierunt: contrà verò pietatis cultores ſine labore vincebant inimicos, & adverſariis prævalebant.* Fusè deinde è Scripturis idem probat. Addamus & illud Leonis Magni ad Martianum Imp. epiſt. XLII. *Magnam materiam gratulationis accepi, quia ſtudioſiſſimos vos Eccleſiaſtica pacis agnovi: cui ſancto deſiderio, dignâ æquitate confertur, ut quem ſtatum cupitis eſſe religionis, eundem habeatis & regni. Nam inter principes Chriſtianos ſpiritu Dei confirmant concordiam, gemina per totum mundum fiducia*

ducia roboratur: quia perfectus charitatis & fidei, utrorumque armorum potentiam inſuperabilem facit, ut propitiato per unam confeſſionem Deo, ſimul & hæretica falſitas, & barbara deſtruatur hoſtilitas, glorioſiſſime Imperator. Pertinet huc quoque illud Tullii de Aruſpicum reſponſis p. CCXLVIII. *Nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo ejus gentis ac terræ domeſtico nativóque ſenſu Italos ipſos ac Latinos; ſed pietate ac religione, atque hac ſapientiâ, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perſpeximus, omnes gentes nationeſque ſuperavimus.*

Iam verò non tantum indirectè & propter temporalem felicitatem, curam religionis rex debet: ſed etiam directè & propter ſe, ut qua pars principalis ac quaſi anima ſit imperii. Quippe ut Ammianus lib. XXIX. ait, *Nihil aliud eſt imperium, ut ſapientes definiunt, niſi cura ſalutis aliena.* Atque ut idem ait lib. XXX. *Finis juſti imperii, ut ſapientes docent, utilitas obedientium æſtimatur, & ſalus.* Atqui, qui illud ſatirici novit, *optandum eſt ut ſit mens ſana in corpore ſano*, is ſciat ſalutem non ſolius eſſe corporis, ſed etiam animæ: ac quanto anima præſtantior corpore, tanto hujus ſalutem potiorem cenſendam corporis ſanitate. Si igitur ſapientes, ut Ammianus ait, ſalutem alienam finem eſſe ſtatuunt Imperii; potiſſimum animæ ſalutem curare debet Princeps: præcipua autem, imo vera animæ ſalus eſt æterna animæ ſalus: quam iccirco optime finem Principis facit Thomas Aquinas ſive alius libro de regimine Principis, cum alibi, ut infra videbimus, tum cap. ult. ubi ait, *divino cultui rex toto conatu incumbere debet, tanquam debito fini, non ſolum quia homo eſt, verum etiam quia dominus & rex eſt.*

p. 421, editionis Wouwer. p. 462.

Idem quoque eo evincitur, quòd Magiſtratus Homero dicuntur ποιμένες λαῶν. Cui conſentit Xenophon, cùm lib. VIII de inſtit. Cyri, *ſimilia eſſe* ait *opera boni paſtoris & re-*

gis: nam & paſtorem præſtare, ut pecora habeant feliciter, & iis uti, ſi pecudum ulla felicitas eſſe poſſit: & regem itidem urbes hominesque facere beatos, atque iiſdem uti. Τόν τε γὰρ νομέα χρῆναι, ἔφη, εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς (ἡ δὴ προβάτων εὐδαιμονία) τόν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς. Quantum igitur εὐδαιμονίαν pecudum (ſic loqui licet) curat paſtor: tantum rex procurrabit hominum εὐδαιμονίαν: atqui hæc non corpus ſolum reſpicit, ſed animam quoque, atque id imprimis: ut etiam in Nicomachiis Ariſtoteles ſentit. Sed fortius etiam idem probat, quòd Princeps & dicitur & eſt patriæ parens: ut Auguſtinus ait lib. XIX de C. D. cap. XIV. *Imperant qui conſulunt, ſicut vir uxori, parentes filiis, Domini ſervis.* Quod igitur jus competit patrifamilias in domo ſuâ, idem aut majus etiam (nam paternum jus à principali determinari poteſt) convenit Principi in Rep. Atqui patris boni officium eſt curam gerere non corporis ſolum, aut bonorum terrenorum; ſed etiam & cumprimis quidem eorum quæ animam tangunt: hæc verò inter quin Religio familiam ducat, quis ſanus dubitat?

p. 124, edition. H. St. a. 1571.

Quod ſi exemplis etiam Chriſtianorum principum movemur: inde quoque clariſſimum evadet, Principis munus eſſe publicitus Religionem inſtituere, inſtitutum conſervare & defendere. Conſtantinus M. in literis ad Eccleſias apud Euſebium lib. III cap. XVI. Τοῦτον πρόγε πάντων ἔκρινα εἶναί μοι προσήκειν σκοπὸν, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πλήθεσι πίστις μία, καὶ εἰλικρινὴς ἀγάπη, ὁμογνώμων τε περὶ τὸν παγκρατῆ θεὸν εὐσέβεια τηρῆται.

Idem Conſtantinus legem tulit, ut baſilicæ Catholicorum, quas Donatiſtæ occupaſſent Catholicis redderent, nec quas ipſi fabricaſſent retinere permitterentur: cujus rei meminit Auguſtinus epiſt. CLXVIII, Ianvarium, & contra Parmenianum lib. I, cap. ult. & contra Petil. lib. II, cap. XCII. Etiam edictum contra Arrium tulit, in quo hæc

hæc inter alia: *Si quid compoſitum ab Arrio reperiatur, ut igni id tradatur volumus. Illud etiam mandatum, ut ſi quis librum ab Arrio compoſitum occultaſſe deprehenſus ſit, & eum non ſtatim in medium adductum igne combuſſerit, morte multetur.* Vide Socrat. lib. I, cap. VI. Sozom. lib. I, cap. XX, & Niceph. lib. IIX, cap. XXV. Etiam apud Euſebium de vita Conſtant. lib. III, cap. LXII. & LXIII. Lex ejuſdem exſtat adverſus hæreſes omnes. In cujus fine hæc legere eſt: *Noſtræ enim proſperæ, ac beatæ vitæ rationi, quâ Dei beneficio fruimur, eſt admodum conſentaneum, ut qui ætatem bonâ ſpe ſuſtentatam degant, ab omni vago, & cæco errore, ad rectam viam, à tenebris ad lucem, ab inſcitiâ ad veritatem, à morte denique ad ſalutem traducantur. Ac quo proviſio hæc in curandis erroribus robur & firmitatem ſibi neceſſariam aſſequatur, mandavimus, ut ſupra dictum eſt, ut omnia ſuperſtitionis veſtræ loca, in quibus convenire ſoletis, omnia dico hæreticorum templa, (ſi modo templa appellare convenit) ſine recuſatione, aut controverſiâ diruantur, & diruta abſque morâ catholicæ tradantur Eccleſiæ, reliqua loca publico Reip. uſui addicantur, ne ulla vobis in poſterum conventus celebrandi relinquatur facultas. Sit igitur hoc ratum ſtatutumque, ut poſt hunc diem in nullo loco, vel publico, vel privato nefarii veſtri conventus, in unum coire audeant.* Hujus legis occaſione hæreticos, & ſchiſmaticos paullatim ad Eccleſiam rediiſſe, præter Euſebium eopſe & ſeq. capite, auctores ſunt Sozom. lib. II, cap. XXX; & Nicephorus lib. VIII, cap. LII. Etiam filius hujus Conſtantius priuſquam Arrianus fieret, Epiſtolâ ad Tyri epiſc. hæc inter alia ſcripſit: *Certi ſitis, me omni ope adniſurum, ut ea quæ ſunt legis Dei, quàm maximè inoffenſa, illabefactaque, ſerventur, profligatis ſcilicet, & contritis ſemel inimicis legis, qui ſub ſpecie ſancti nominis, multiplices & diverſas blaſphemias inferunt.* Vide Athanaſ. apol. 2. Idem adverſus

Dona-

Donatiſtas Macarium præfectum ſuum miſit : qua de re Optatus lib. III adverſus Parmen. Conſtantio ſucceſſit Iulianus deſertor : huic Iovinianus, de quo ſic Gregorius,

*p. 394. Ed. Morell. Nazianz. Orat. XXI, quæ eſt in laudem Athanaſii, * ὃς ἵνα ἄρξηιν ἑαυτῷ προκαταςήσηται τὴν βασιλείας κρηπῖδα, &c. *Qui Iovinianus, ut pulcherrimum imperii ſui fundamentum jaceret, rectámque legum ſanctionem, unde conveniebat, auſpicaretur, cùm omnes alios, Epiſcopos, tum eum ante omnes, qui omnibus virtute præſtabat, ac citra dubitationem ullam pietatis cauſsâ oppugnatus fuerat, ab exilio revocat. Quin etiam fidei noſtræ veritatem à multis laceratam & perturbatam, atque in ſexcentas opiniones parteſque diſtractam, ſibi tradi poſtulavit : ut maximè quidem univerſus orbis, ſi fieri poſſet, in fidei negotio conſentiret, Spirituſque auxilio in unum coiret : ſin minùs, ipſe certè optimæ parti ſeſe adjungeret, ſimulque & ei robur afferret, & ab ea viciſſim, acciperet, excelsè ſimul & magnificè de rebus maximis cogitans.* Valentinianum etiam contra Donatiſtas legem tuliſſe ſcribit Auguſt. epiſt. CLXVI. Gratiani, Valentiniani junioris, & Theodoſii ſenioris lex eſt apud Theodoretum Eccleſ. Hiſtor. lib. V, cap. II, & Sozom. lib. VII, cap. IV. *Cunctos populos, quos Clementiæ noſtræ regit imperium, in tali volumus religione manere, quam divinum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio hucuſque ab ipſo inſinuata declarat, quamque pontificem Damaſum ſequi claret*, &c. Item iſta : *Epiſcopis tradi omnes Eccleſias mox jubemus, quos conſtabit communione Nectarii Epiſcopi Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ eſſe ſociatos*, &c. Aliam quoque vide Cod. de ſumma Trinit. lib. 1. De Donatiſtis etiam quædam à Gratiano & Theodoſio conſtituta eſſe docet Auguſtinus epiſt. CLXVI. Idem Gratianus edictum emiſit, quo univerſi hæretici, non Eccleſiis tantum, aut urbibus excedere juberentur, ſed etiam extra terras omnes propellerentur : quâ de re vide Sulpitium Severum

Severum Hiſt. ſacræ lib. I I, num. 69. Idem Theodoſius Magnus Demophilum Arrianorum Epiſcopum Eccleſiis Conſtantinopolitanæ urbis juſſit excedere: eaque ratione factum: ut reliquas etiam Eccleſias recuperarent Catholici, quas ſexaginta jam annis Arriani occupârant. Vide Sozom. lib. V I I, cap. V; & Niceph. lib. X, cap. I I X. Idem Sozom. lib. V I I, cap. X I I; & Niceph. cap. X, lib. XV, teſtantur ab Theodoſio Magno legem latam; ut ſectarii neque conventus agerent, neque doctrinam fidei profiterentur, neque Epiſcopos, aut alios ordinarent. Quæ lex exſtat in cod. Theod. uti & aliæ multæ ad Religionem pertinentes: unde Hieronymus Epiſt. ad Paulinum, panegyrici pro Theodoſio mentionem faciens his verbis: *Et utilitatem legum futuris ſeculis conſecraſti.* Illuſtre etiam eſt, quod Socrates de eo narrat lib. V Hiſtor. Eccleſ. cap. X. *Determinata*, inquit, *die cuiuſque religionis Epiſcopi ad aulam vocati conveniunt. Aderant igitur Neſtorius & Agelius Homuſianæ fidei antiſtites: Arrianæ verò Demophilus: Eunomianæ ipſe Eunomius: Macedonianæ Eleuſius Cyzicenus. Vbi conveniſſent excipit eos Imperator, & accepto cujuſque dogmatis ſcripto, ſeorſim Deum impensè orat, ut ſe ad eligendam veritatem adjuvet. Deinde lecto cujuſque dogmatis ſcripto: reliqua omnia, tanquam ſeparationem ſanctæ Triadis inducentia reprehendit, ac carpit, ſolum verò, quod homuſianam fidem continebat, laudat & complectitur.* Hic verò videmus, ut etiam ſolus Imperator, Religionis controverſiam decidit. Finem de Theodoſio faciam, ubi adjecero hæc verba Ambroſii, de ejus obitu: *Theodoſium Imperatorem dilexi: virum, qui cum jam corpore ſolveretur, magis de ſtatu Eccleſiarum, quam de ſuis periculis angebatur.*

Ejus verò zelum, hac parte imitati quoque filii ejus Arcadius, & Honorius, quorum hic etiam inter duos Epiſcopos judicans, falſo epiſcopo depoſito, verum reſtituit, ut ait Turrecremata lib. I V Summæ, part. I, cap. 9. Ac quemad-

modum Theodoſium Arcadius, & Honorius: ita Arcadium quoque ſuus ſecutus filius Theodoſius Iunior, hunc item Marcianus: quorum de Religione leges, & plures ſunt, quàm ut huc congeri poſſint, & obviæ magis, quàm ut nunc referri debeant. Non poſſum tamen præterire, hæc Theodoſii, & Valentiniani verba, ad Hormiſdam Papam: *decere arbitramur noſtrum imperium, ſubditos noſtros de religione commonefacere*, &c. Et illa imprimis: *Inquiſitio veræ religionis præcipua eſt ſollicitudo majeſtatis imperialis.* Item hæc eorundem Ep. XVII, earum quæ vel Cyrilli, vel inter Cyrillianas leguntur: *A pietate, quæ in Deum eſt, Reip. noſtra conſtitutio pendet*, &c. Sed nihil illuſtrius verbis eorundem, quæ ad Ill. Ordd. edicta citantur ex lib. II Novellarum Theodoſii tit. 2. De Martiano verò tantum dicam, Evagrium Eccl. hiſt. lib. II, cap. I; & Niceph. XV, cap. I, teſtari, inprimis hoc eum ſtuduiſſe, ut ſublatis hæreſibus vera Religio, & rectus Dei cultus doceretur. Ejus quoque ſucceſſor Leo, conſtitutiones priorum Cæſarum, pro orthodoxâ Religione confirmavit: ut ſcribunt Epiſcopi Ægyptii Epiſt. lib. I ad Leonem Imp. Eadem mens Iuſtini Senioris: cujus legum pro Religione meminit Niceph. lib. XVII, cap. 2. Iuſtinianus quoque Epiphanio Archiepiſcopo ſcribens: *Nos*, inquit, *maximam habemus ſollicitudinem, circa vera Dei dogmata, & circa ſacerdotum honeſtatem.* Et conſtitutione Novella XLII de Epiſcopis, & Clericis, reſtituta ab Antonio Auguſtino: *Sed nos omni providentiâ curam Eccleſiarum gerimus: per quas, & imperium noſtrum ſuſtineri, & publicas res per Clementiam Dei, ac gratiam muniri credimus.* Extat etiam, ut cætera mitram, Iuſtiniani edictum, *de ſummâ Trinitate, & fide Catholica*: quo, ut in argumento ejus merito ſcribit Ant. Contius, *vix quiſquam patrum, aut epiſcoporum, pleniorem, ac luculentiorem fidei expoſitionem emiſit.* Procopius verò minimè audiri debet, cum Imperatorem ſum-

ſummum eo nomine ſugillat, quod intra Palatii ſecreta de myſteriis fidei cum Sacerdotibus, quàm de re bellicâ cum Senatoribus colloqui mallet. Mitto Iuſtini Iunioris, Conſtantini Pogonatæ, aliorumque Conſtitutiones, de quibus ex Novellis, Nicephoro, & cæteris conſtat. Nempe Socrates lib. v, ſcribit in proœm. *Ἀφ' οὗ οἱ βασιλεῖς χριστιανίζειν ἤρξαντο, τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα ἤρτητο ἐξ αὐτῶν, καὶ αἱ μέγισται σύνοδοι, τῇ αὐτῶν γνώμῃ γεγόνασί τε καὶ γίνονται.* Similiterque poſtea animati fuerunt Theodoricus Italiæ Rex, qui ſecundum Symmachum judicans ſchiſma ſuſtulit: ut agnoſcit Turrecremata loco ante citato. Item Karolus, Ludovicus, Lotharius, uti Ecclesiaſticæ leges oſtendunt, ab Auſegiſo collectæ. Nec putandum, vel eos quos diximus hactenus, vel Principes Chriſtianos, (quos omnes recenſere ſit longum) hoc ſibi juris vindicâſſe Epiſcopis invitis. Imo verò illud ſuſcepiſſe volentibus epiſcopis, oſtendunt ea SS. Patrum loca, quibus Cæſares ad illud capeſſendum adhortantur, & gnaviter eo fungentes, ſummis laudibus extollant. Hujuſmodi jam adduximus aliqua multa: Addam verò, & alia, quo res fiat manifeſtior. Iuſtinus ſanè Martyr apologia ad Antoninum Imper. * cum paratum ſe dixiſſet denuo de Chriſtianâ Religione cum Imp. colloqui, addit hujuſmodi *κοινωνίας τῶν λόγων βασίλικον εἶναι ἔργον.* Clarius etiam Gregorius Nazianzenus †. Cum conſummaſſet Ieſus hos ſermones, &c. *Ταῦτα καὶ λαϊκοῖς νομοθετῶ· ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἐντέλλομαι, ταῦτα καὶ τοῖς ἄρχειν πεπιστευμένοις· βοηθήσατε τῷ λόγῳ πάντες, ὅσοις τὸ δύνασθαι βοηθεῖν ἐκ θεοῦ. οὐ τοσοῦτον ὁ ἐμὸς λόγος δυνήσεται πολεμῶν ὑπὲρ τῆς ἁγίας τριάδος, ὅσον τὸ πρόσταγμα.* Auguſtinus contra literas Petiliani cap. XCII. *Habent ergo Reges, excepta generis humani ſocietate, eo ipſo quo reges ſunt, unde ſic Domino ſerviant, quomodo non poſſunt, qui Reges non ſunt.* Et lib. II, contra Creſconium Grammaticum, cap. LI: *Reges cum in errore ſunt, pro ipſo leges contra veritatem ferunt;*

* *p. 37. ed. Com.*

† *p. 509. ed. Morell.*

cùm in veritate ſunt, ſimiliter contra errorem pro ipſa veritate decernunt: ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Rex Nabuchodonoſor perverſus legem ſævam dedit ut ſimulachrum adoraretur: idem correctus, veram, ne Deus verus blaſphemaretur. In hoc enim Reges, ſicut eis divinitus præcipitur, Deo ſerviunt, in quantum Reges ſunt; ſi in ſuo regno bona jubeant, mala prohibeant, non ſolùm quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verùm etiam quæ ad divinam religionem. Quibus gemina habet de correctione Donatiſtarum, ad Bonifacium cap. VI. Idem eopſe h. e. de Donatiſtarum correctione libro cap. XIII. *Nondum autem agebatur quòd paulò poſt in eodem Pſalmo dicitur. Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo Reges Domino ſerviunt in timore, niſi ea quæ contra juſſa Domini ſunt, religioſa ſeveritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſervit quia homo eſt, aliter quia etiam & Rex eſt. Quia homo eſt, ei ſervit vivendo fideliter: quia verò etiam Rex eſt, ſervit leges juſta præcipientes & contraria prohibentes, convenienti vigore ſanciendo. Sicut ſervivit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa quæ contra præcepta Dei fuerant conſtructa deſtruendo: ſicut ſervivit Ioſias talia & ipſe faciendo: ſicut ſervivit Rex Ninivitarum, univerſam civitatem ad placandum Dominum compellendo: ſicut ſervivit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos ejus leonibus ingerendo: ſicut ſervivit Nabuchodonoſor, de quo jam diximus, omnes in regno ſuo poſitos à blaſphemando Deo, lege terribili prohibendo. In hoc ergo ſerviunt Domino Reges, in quantum ſunt Reges, quum ea faciunt ad ſerviendum illi, quæ non poſſunt facere niſi Reges. Quum itaque nondum Reges Domino ſervirent temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditarentur inania, adverſum eum & adverſus Chriſtum ejus, ut Prophetarum*

prædicta

prædicta omnia complerentur, non utique tunc poſſent impietates legibus prohiberi, ſed potius exerceri; hic enim ordo temporum volvebatur, ut & Iudæi occiderent prædicatores Chriſti, putantes ſe officium Deo facere, ſicut prædixerat Chriſtus, & gentes fremerent adverſus Chriſtianos, ut omnis patientia Martyrum vinceret. Poſteà, verò quàm cœpit impleri quod ſcriptum eſt, Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſervient illi: quis mente ſobrius Regibus dicat, Nolite curare in regno veſtro, à quo tueatur vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri, non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe religioſus, ſive ſacrilegus? quibus dici non poteſt, Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus?

Hæc Auguſt. apud quem & alia ejus generis non pauca legas. Leo Magnus ad Theodoſium Auguſtum Ep. XI: *Pro integritate fidei Chriſtianiſſimum principem convenit eſſe ſollicitum.* Vide & Ep. XXV, ad eundem. Idem Ep. LXXV, ad Leonem Auguſtum: *Cum enim Clementiam tuam Dominus tantâ ſacramenti ſui illuminatione ditaverit, debes incunctanter advertere, regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad Mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam,* &c. Gregorius magnus quoque Mauritium Auguſtum laudat, *quod conſervandæ ſacerdotali charitati, & cuſtodiæ fidei, rectitudine ſtudii ſpiritalis, præcipua ſollicitudine invigilet.* Vide lib. IV Epiſt. LXXVI, & CLXIII, quarum utraque ad Mauritium ſcripta. Iſidorus Hiſpalenſis lib. III Sentent. cap. LI*: *Cognoſcant principes ſeculi, Deo debere ſe rationem reddere propter Eccleſiam, quam à Chriſto tuendam ſuſcipiunt. Nam ſive augeatur pax, & diſciplina Eccleſiæ, per fideles principes: ſive ſolvatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam credidit.* Bernardus ſerm. XLVI, ſuper Cantica †. *Quomodo namque ſtabunt Ordines clericorum, & adminiſtrationes eorum, ſi non principum, tanquam tigno-*

* *p. 686.*

† *Col. 704, ed. Antuer.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tignorum beneficio & munificentiâ ſuſtententur, & potentiâ protegantur. Arnulphus Epiſcopus Lexovienſis, ſermone in
*fol. 75 b, ed. Pariſ. an. 1585. ſynodo habito *. *Iuſtitia regia majeſtatis, per diſcretionem ſcientiæ dirigit, & informat. Informat ad virtutem, dirigit ad ſalutem.* Et quid multis opus? cum Chriſtiani Epiſcopi etiam ad gentilem Cæſarem provocârint? Nam, uti Euſebius ſcribit lib. VII, 24; & Niceph. lib. VI, 17, *& ſeqq.* cum Paulus Samoſatenſis, à ſynodo Antiochenâ damnatus, Epiſcopi ædes relinquere ſucceſſori nollet, non dubitarunt Chriſtiani Epiſcopi provocare ad Imp. Aurelianum, qui decrevit, ut illis Eccleſiæ domus tribueretur, quibus eam Vrbis, & cæteri Italiæ Epiſcopi adjudicaſſent.

Nec recentiores Eccleſiæ reformatæ doctores hac parte à veteribus diſſentiunt. Oſtendunt hoc ea loca Muſculi, Martyris, Buceri, Ioëlli, Whitakeri, Bilſoni: & Epiſcopi Ciceſtrienſis. Item Confeſſiones Belgicæ, Helveticæ, Baſileenſis, quæ citantur ad Ill. Ordd. edicta. Addam locum M. Buceri ex defenſione Chriſtianæ reformationis Hermanni
† p. 432. ni Archiepiſcopi Colonienſis †. *Ad unumquemque magiſtratum præcipue pertinet, ante omnia providere, diligentiſſimèque, & efficaciſſimè conſtituere, ut populo Chriſti, quoad curam animarum, rectè conſulatur.* Eadem mens eſt H. Zanchii Miſcell. T. 2 *. *Primum*, inquit, *magiſtratus munus, ordinare tam illa, quæ ad religionem, & cultum Dei attinent, quàm quæ ad publicam pacem, honeſtatem, & juſtitiam.* Sexcenta hujuſmodi ſunt, in Germanorum, & Helvetiorum Locis communibus, uti Polani, & aliorum, cap. de Magiſtratu. Nec περικοπὰς aliquot, ſed libros integros deſcribere oporteret, ſi adferre vellem, quæ hac de re, Burtrillus, Tockerus, aliique Angli Theologi ſcribunt adverſus Ieſuïtas. Vnius tantùm ex multis paucula ponam.

*p. 277, ed. Neoſtad. an. 1608.

L. Ciceſtrienſis ad M. Torti librum reſponſione, pag. 364. *In Iſraële autem, nondum os reperi tam durum, quod negare etiam*

etiam auderet, præcipuas in religionis partes, penes Regem extitiſſe: vel uno hoc argumento, quòd per ſacræ hiſtoriæ ſeriem totam, mutato novi Regis animo, mutata ſemper eſt facies Religionis. Eáque in Religione mutatio Regi ſemper aſcribitur, quaſi factum ejus. Nec Pontifices unquam vel præſtare poterant, ut fieret mutatio in melius, vel ne fieret in pejus, impedire. Penes eos autem, ſi Religionis tum ſumma fuiſſet, aliquis aliquando Pontifex, etiam Rege ſecus affecto, præſtitiſſet hoc tamen, ut cultum Dei illibatum, pars aliqua populi ſaltem, retineret, Et pag. ſequ. *Regi id ſemper, Eccleſiæ nunquam, vitio datum legimus quod Excelſa ſteterint. Regi ergo, ſive declaret hoc, ſive non declaret, etiam ante Eccleſiæ declarationem, id ex officio munus incumbit, déque eo neglecto, Deo rationem redditurus eſt.* Et pag. 373. *Conveniunt illa Regi, dare Iudices in cauſſis Eccleſiæ; dare Iudicum Præſidentes; abuſus in Religione & corruptelas tollere; Arcam reportare, & præire reportandæ; Templa dedicare, & ad eam rem, Cœtus indicere; libro Legis recitato præcipere Pontifici de repurgando Dei cultu; fœdus renovare de Religione reformanda; Templum ingredi, & æneum ſerpentem confringere; Miſſiones Sacerdotum facere; Pontificem ipſum ejicere, atque exauthorare, ne ſit Pontifex: Hæc ſi Regi omnia ſic conveniant, convenit & Regimen Eccleſiaſticum.* Et pag. 380. *Religionis cura, res Regia eſt, non modò Pontificia, & in Regiis prima; quamque ille non ſolùm foris ab externa vi, ſed & domi ab incuria hominum aſſerere teneatur. Vos quidem ipſi, ſi vis inſtet ulla, rem Regiam clamatis: Ille verò, ſi collapſa ſit diſciplina, non minùs Regiam.*

Quod ſi etiam τοὺς ἔξωθεν audire lubet. Hi quoque Religionis curam potiſſimam faciunt imperii curam. Ita Plato II de Rep. ait, præcipuè eum qui publico præſidet, Religionis curam ſuſcipere debere: & eandem IV de Rep. propugna-

pugnaculum vocat Magiſtratus: & lib. VII de LL. nominat vinculum legum, & honeſtæ diſciplinæ. Cic. II. de Nat. Deorum appellat eam, humanæ ſocietatis fundamentum. Quæ omnia, ut de religione falsâ falsò, ita de verâ veriſſimè dicuntur. Quemadmodum & oraculis ſacris, una Deorum voce excepta, planè conſentaneum eſt illud Venuſini poëtæ lib. III, od. 6. *Dii multa neglecti dederunt, Heſperiæ mala luctuoſæ.* Quodſi quis exempla deſiderat, quibus Principes gentiles præcipuam religionis curam habuiſſe demonſtretur, adeat Greg. Tholozanum lib. XII de Rep. c. IV; Danæum lib. I Polit. & alios.

Atque hæc ſatis oſtendunt, Principem præ aliis tam perſonis, quàm rebus, de Religione, & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitum eſſe debere.

Eſtque ejus doctrinæ cognitio neceſſaria planè his temporibus, partim ob Magiſtratus ipſos, ne ſe putent ἀλλοτριεπισκοπεῖν, ſi Eccleſiaſtica curent, quin verò graviſſimam ſibi neglecti muneris rationem Deo reddendam ſciant, ſi non curent: partim ob Eccleſiaſtas, ne hujus rei ignorantiâ ſe Magiſtratus imperio in Eccleſiaſticis eximentes tranſiliant mandatum Chriſti, jubentis ut Cæſari demus, quæ ſunt Cæſaris, Matth. XXII, 21. & Apoſtoli Petri, monentis, ut ſubjecti ſimus cuivis humanæ Ordinationi propter Dominum, I. ep. II, 13. item illud Paulli dictum, docentis omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam, Rom. XIII, 1; quem locum interpretans Chryſoſtomus, diſertim ſcribit: *Poteſtatibus ex debito obedire jubet; oſtendens, quod iſta imperentur omnibus, & ſacerdotibus, & monachis, non ſolum ſecularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat; cum dicit, omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta ſit; etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris. Neque enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Quæ verba etiam bonam partem exſcri-

exſcripſit Theophylactus. Idem ibidem : *Deus ita exigit, ut creatus à ſe princeps vires ſuas habeat. Neque extenuatio ex eo eſt, quod principi honorem ſuum reddis, ſed magis ex eo, quod eum negligendo contemnis.* Eodemque reſpiciens Bernardus Ep. XLII, quæ ad Archiepiſcopum Senon. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excepit ab univerſitate? Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Scio ad ſecularia tantummodo referre hæc Pontificios : ſed plané iis refelluntur, quæ antea de Iure Magiſtratûs in Eccleſiaſticis diximus. Dolendum verò, hodie iſtoc Papale χρηστοφύγετιν, etiam ab aliquibus ſtudiosè arripi, quos alioqui amore ſinceræ Religionis, ac pietatis erga Deum ſeriò duci judicamus. Sed ſic ferè omnes ſumus; ut, quaſi Veritas, Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. Itaque qui aliàs judicium in Eccleſiaſticis utraque manu Magiſtratui deferimus, & ipſam ſeveritatem Principalem erga adverſarios noſtros zelum ſolemus appellare: hi, ſi nobis delinquentibus, non omnia Magiſtratus ex animi noſtri agat ſententiâ, judicium retractamus, & quod non minus quàm antea zelus dici debuerat, nec conſcientiâ bonâ, ac citra magnum Eccleſiæ diſpendium poterat omitti : hoc, quia nunc ſic nobis affectis videtur, partim ἀλλοτριοεπισκοπίαν, partim etiam ſævitiam appellemus. Quam bene aptari nobis poſſit, quod Greg. Nazianz. ſcribit Orat. XVII, quæ ad cives Nazianzenos*: *Nos, fratres, dum officium ipſi deferentes, magiſtratus poteſtatem iniquo animo ferimus, perinde utique facimus, ac ſi quis certaminis præſidem ut improbum accuſet, cùm ipſe in palæſtra leges peccet, aut medicum ut indoctum & audacem, quod ſectionibus & cauteriis utatur, cùm ipſe gravi morbo laboret, aſperioribuſque remediis indigeat.* Sed Græcè quin potius ipſum audimus : Ἡμεῖς τοιοῦτό τι πάσχομεν, ἀδελφοὶ,

* p. 270, ed. Morell.

pugnaculum vocat Magiſtratus: & lib. VII de LL. nominat vinculum legum, & honeſtæ diſciplinæ. Cic. II. de Nat. Deorum appellat eam, humanæ ſocietatis fundamentum. Quæ omnia, ut de religione falsâ falsò, ita de verâ veriſſimè dicuntur. Quemadmodum & oraculis ſacris, una Deorum voce excepta, planè conſentaneum eſt illud Venuſini poëtæ lib. III, od. 6. *Dii multa neglecti dederunt, Heſperiæ mala luctuoſæ.* Quodſi quis exempla deſiderat, quibus Principes gentiles præcipuam religionis curam habuiſſe demonſtretur, adeat Greg. Tholozanum lib. XII de Rep. c. IV; Danæum lib. I Polit. & alios.

Atque hæc ſatis oſtendunt, Principem præ aliis tam perſonis, quàm rebus, de Religione, & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitum eſſe debere.

Eſtque ejus doctrinæ cognitio neceſſaria planè his temporibus, partim ob Magiſtratus ipſos, ne ſe putent ἀλλοτριεπισκοπεῖν, ſi Eccleſiaſtica curent, quin verò graviſſimam ſibi neglecti muneris rationem Deo reddendam ſciant, ſi non curent: partim ob Eccleſiaſtas, ne hujus rei ignorantiâ ſe Magiſtratus imperio in Eccleſiaſticis eximentes tranſiliant mandatum Chriſti, jubentis ut Cæſari demus, quæ ſunt Cæſaris, Matth. XXII, 21. & Apoſtoli Petri, monentis, ut ſubjecti ſimus cuivis humanæ Ordinationi propter Dominum, I. ep. II, 13. item illud Paulli dictum, docentis omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam, Rom. XIII, I; quem locum interpretans Chryſoſtomus, diſertim ſcribit: *Poteſtatibus ex debito obedire jubet; oſtendens, quod iſta imperentur omnibus, & ſacerdotibus, & monachis, non ſolum ſecularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat; cum dicit, omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta ſit; etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris. Neque enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Quæ verba etiam bonam partem exſcri-

exſcripſit Theophylactus. Idem ibidem : *Deus ita exigit, ut creatus à ſe princeps vires ſuas habeat. Neque extenuatio ex eo eſt, quod principi honorem ſuum reddis, ſed magis ex eo, quod eum negligendo contemnis.* Eodemque reſpiciens Bernardus Ep. XLII, quæ ad Archiepiſcopum Senon. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excepit ab univerſitate? Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Scio ad ſecularia tantummodo referre hæc Pontificios : ſed planè iis refelluntur, quæ antea de Iure Magiſtratûs in Eccleſiaſticis diximus. Dolendum verò, hodie iſtoc Papale κρηστφύγετον, etiam ab aliquibus ſtudiosè arripi, quos alioqui amore ſinceræ Religionis, ac pietatis erga Deum ſeriò duci judicamus. Sed ſic ferè omnes ſumus; ut, quaſi Veritas, Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. Itaque qui aliàs judicium in Eccleſiaſticis utraque manu Magiſtratui deferimus, & ipſam ſeveritatem Principalem erga adverſarios noſtros zelum ſolemus appellare: hi, ſi nobis delinquentibus, non omnia Magiſtratus ex animi noſtri agat ſententiâ, judicium retractamus, & quod non minus quàm antea zelus dici debuerat, nec conſcientiâ bonâ, ac citra magnum Eccleſiæ diſpendium poterat omitti : hoc, quia nunc ſic nobis affectis videtur, partim ἀλλοτριοεπισκοπὴν, partim etiam ſævitiam appellemus. Quam bene aptari nobis poſſit, quod Greg. Nazianz. ſcribit Orat. XVII, quæ ad cives Nazianzenos *: *Nos, fratres, dum officium ipſi deferentes, magiſtratus poteſtatem iniquo animo ferimus, perinde utique facimus, ac ſi quis certaminis præſidem ut improbum accuſet, cùm ipſe in palæſtræ leges peccet, aut medicum ut indoctum & audacem, quod ſectionibus & cauteriis utatur, cùm ipſe gravi morbo laboret, aſperioribuſque remediis indigeat.* Sed Græcè quin potius ipſum audimus : Ἡμεῖς τοιοῦτό τι πάσχομεν, ἀδελφοὶ, * *p.270, ed. Morell.*

pugnaculum vocat Magiſtratus: & lib. VII de LL. nominat vinculum legûm, & honeſtæ diſciplinæ. Cic. II. de Nat. Deorum appellat eam, humanæ ſocietatis fundamentum. Quæ omnia, ut de religione falſâ falsò, ita de verâ veriſſimè dicuntur. Quemadmodum & oraculis ſacris, una Deorum voce excepta, planè conſentaneum eſt illud Venuſini poëtæ lib. III, od. 6. *Dii multa neglecti dederunt, Heſperiæ mala luctuoſæ.* Quodſi quis exempla deſiderat, quibus Principes gentiles præcipuam religionis curam habuiſſe demonſtretur, adeat Greg. Tholozanum lib. XII de Rep. c. IV; Danæum lib. I Polit. & alios.

Atque hæc ſatis oſtendunt, Principem præ aliis tam perſonis, quàm rebus, de Religione, & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitum eſſe debere.

Eſtque ejus doctrinæ cognitio neceſſaria planè his temporibus, partim ob Magiſtratus ipſos, ne ſe putent ἀλλοτριεπισκοπεῖν, ſi Eccleſiaſtica curent, quin verò graviſſimam ſibi neglecti muneris rationem Deo reddendam ſciant, ſi non curent: partim ob Eccleſiaſtas, ne hujus rei ignorantiâ ſe Magiſtratus imperio in Eccleſiaſticis eximentes tranſiliant mandatum Chriſti, jubentis ut Cæſari demus, quæ ſunt Cæſaris, Matth. XXII, 21. & Apoſtoli Petri, monentis, ut ſubjecti ſimus cuivis humanæ Ordinationi propter Dominum, I. ep. II, 13. item illud Paulli dictum, docentis omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam, Rom. XIII, I; quem locum interpretans Chryſoſtomus, diſertim ſcribit: *Poteſtatibus ex debito obedire jubet; oſtendens, quod iſta imperentur omnibus, & ſacerdotibus, & monachis, non ſolum ſecularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat; cum dicit, omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta ſit; etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris. Neque enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Quæ verba etiam bonam partem exſcri-

exſcripſit Theophylactus. Idem ibidem : *Deus ita exigit, ut creatus à ſe princeps vires ſuas habeat. Neque extenuatio ex eo eſt, quod principi honorem ſuum reddis, ſed magis ex eo, quod eum negligendo contemnis.* Eodemque reſpiciens Bernardus Ep. XLII, quæ ad Archiepiſcopum Senon. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excepit ab univerſitate? Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Scio ad ſecularia tantummodo referre hæc Pontificios: ſed planè iis refelluntur, quæ antea de Iure Magiſtratûs in Eccleſiaſticis diximus. Dolendum verò, hodie iſtoc Papale κρησφύγετον, etiam ab aliquibus ſtudioſè arripi, quos alioqui amore ſinceræ Religionis, ac pietatis erga Deum ſeriò duci judicamus. Sed ſic ferè omnes ſumus; ut, quaſi Veritas, Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. Itaque qui aliàs judicium in Eccleſiaſticis utraque manu Magiſtratui deferimus, & ipſam ſeveritatem Principalem erga adverſarios noſtros zelum ſolemus appellare: hi, ſi nobis delinquentibus, non omnia Magiſtratus ex animi noſtri agat ſententiâ, judicium retractamus, & quod non minus quàm antea zelus dici debuerat, nec conſcientiâ bonâ, ac citra magnum Eccleſiæ diſpendium poterat omitti: hoc, quia nunc ſic nobis affectis videtur, partim ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, partim etiam ſævitiam appellemus. Quam benè aptari nobis poſſit, quod Greg. Nazianz. ſcribit Orat. XVII, quæ ad cives Nazianzenos *: *Nos, fratres, dum officium ipſi deferentes, magiſtratus poteſtatem iniquo animo ferimus, perinde utique facimus, ac ſi quis certaminis præſidem ut improbum accuſet, cùm ipſe in palæſtræ leges peccet, aut medicum ut indoctum & audacem, quod ſectionibus & cauteriis utatur, cùm ipſe gravi morbo laboret, aſperioribuſque remediis indigeat.* Sed Græcè quin potius ipſum audimus: Ἡμεῖς τοιοῦτό τι πάσχομεν, ἀδελφοί,

* p. 270, ed. Morell.

pugnaculum vocat Magiſtratus: & lib. VII de LL. nominat vinculum legûm, & honeſtæ diſciplinæ. Cic. II. de Nat. Deorum appellat eam, humanæ ſocietatis fundamentum. Quæ omnia, ut de religione falſâ falsò, ita de verâ veriſſimè dicuntur. Quemadmodum & oraculis ſacris, una Deorum voce excepta, planè conſentaneum eſt illud Venuſini poëtæ lib. III, od. 6. *Dii multa neglecti dederunt, Heſperiæ mala luctuoſa.* . Quodſi quis exempla deſiderat, quibus Principes gentiles præcipuam religionis curam habuiſſe demonſtretur, adeat Greg. Tholozanum lib. XII de Rep. c. IV; Danæum lib. I Polit. & alios.

Atque hæc ſatis oſtendunt, Principem præ aliis tam perſonis, quàm rebus, de Religione, & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitum eſſe debere.

Eſtque ejus doctrinæ cognitio neceſſaria planè his temporibus, partim ob Magiſtratus ipſos, ne ſe putent *ἀλλοτριεπισκοπεῖν*, ſi Eccleſiaſtica curent, quin verò graviſſimam ſibi neglecti muneris rationem Deo reddendam ſciant, ſi non curent: partim ob Eccleſiaſtas, ne hujus rei ignorantiâ ſe Magiſtratus imperio in Eccleſiaſticis eximentes tranſiliant mandatum Chriſti, jubentis ut Cæſari demus, quæ ſunt Cæſaris, Matth. XXII, 21. & Apoſtoli Petri, monentis, ut ſubjecti ſimus cuivis humanæ Ordinationi propter Dominum, I. ep. II, 13. item illud Paulli dictum, docentis omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam, Rom. XIII, 1; quem locum interpretans Chryſoſtomus, diſertim ſcribit: *Poteſtatibus ex debito obedire jubet; oſtendens, quod iſta imperentur omnibus, & ſacerdotibus, & monachis, non ſolum ſecularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat; cum dicit, omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta ſit; etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris. Neque enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Quæ verba etiam bonam partem exſcri-

excripſit Theophylactus. Idem ibidem : *Deus ita exigit, ut creatus à ſe princeps vires ſuas habeat. Neque extenuatio ex eo eſt, quod principi honorem ſuum reddis, ſed magis ex eo, quod eum negligendo contemnis.* Eodemque reſpiciens Bernardus Ep. XLII, quæ ad Archiepiſcopum Senon. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excepit ab univerſitate? Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Scio ad ſecularia tantummodo referre hæc Pontificios : ſed planè iis refelluntur, quæ antea de Iure Magiſtratûs in Eccleſiaſticis diximus. Dolendum verò, hodie iſtoc Papale κρησφύγετον, etiam ab aliquibus ſtudioſè arripi, quos alioqui amore ſinceræ Religionis, ac pietatis erga Deum ſeriò duci judicamus. Sed ſic ferè omnes ſumus; ut, quaſi Veritas, Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. Itaque qui aliàs judicium in Eccleſiaſticis utraque manu Magiſtratui deferimus, & ipſam ſeveritatem Principalem erga adverſarios noſtros zelum ſolemus appellare : hi, ſi nobis delinquentibus, non omnia Magiſtratus ex animi noſtri agat ſententiâ, judicium retractamus, & quod non minus quàm antea zelus dici debuerat, nec conſcientiâ bonâ, ac citra magnum Eccleſiæ diſpendium poterat omitti : hoc, quia nunc ſic nobis affectis videtur, partim ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, partim etiam ſævitiam appellemus. Quam benè aptari nobis poſſit, quod Greg. Nazianz. ſcribit Orat. XVII, quæ ad cives Nazianzenos *: *Nos, fratres; dum officium ipſi deferentes, magiſtratus poteſtatem iniquo animo ferimus, perinde utique facimus, ac ſi quis certaminis præſidem ut improbum accuſet, cùm ipſe in palæſtræ leges peccet, aut medicum ut indoctum & audacem, quod ſectionibus & cauteriis utatur, cùm ipſe gravi morbo laboret, aſperioribuſque remediis indigeat.* Sed Græcè quin potius ipſum audimus : Ἡμεῖς τοιοῦτό τι πάσχομεν, ἀδελφοί,

* p. 270, ed. Morell.

pugnaculum vocat Magiſtratus: & lib. VII de LL. nominat vinculum legum, & honeſtæ diſciplinæ. Cic. II. de Nat. Deorum appellat eam, humanæ ſocietatis fundamentum. Quæ omnia, ut de religione falſâ falſò, ita de verâ veriſſimè dicuntur. Quemadmodum & oraculis ſacris, una Deorum voce excepta, planè conſentaneum eſt illud Venuſini poëtæ lib. III, od. 6. *Dii multa neglecti dederunt, Heſperiæ mala luctuoſa.* Quodſi quis exempla deſiderat, quibus Principes gentiles præcipuam religionis curam habuiſſe demonſtretur, adeat Greg. Tholozanum lib. XII de Rep. c. IV; Danæum lib. I Polit. & alios.

Atque hæc ſatis oſtendunt, Principem præ aliis tam perſonis, quàm rebus, de Religione, & Eccleſia, qua publica utraque eſt, ſollicitum eſſe debere.

Eſtque ejus doctrinæ cognitio neceſſaria planè his temporibus, partim ob Magiſtratus ipſos, ne ſe putent *ἀλλοτριεπισκοπεῖν*, ſi Eccleſiaſtica curent, quin verò graviſſimam ſibi neglecti muneris rationem Deo reddendam ſciant, ſi non curent: partim ob Eccleſiaſtas, ne hujus rei ignorantiâ ſe Magiſtratus imperio in Eccleſiaſticis eximentes tranſiliant mandatum Chriſti, jubentis ut Cæſari demus, quæ ſunt Cæſaris, Matth. XXII, 21. & Apoſtoli Petri, monentis, ut ſubjecti ſimus cuivis humanæ Ordinationi propter Dominum, I. ep. II, 13. item illud Paulli dictum, docentis omnem animam poteſtatibus ſupereminentibus eſſe ſubjectam, Rom. XIII, I; quem locum interpretans Chryſoſtomus, diſertim ſcribit: *Poteſtatibus ex debito obedire jubet; oſtendens, quod iſta imperentur omnibus, & ſacerdotibus, & monachis, non ſolum ſecularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat; cum dicit, omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta ſit; etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris. Neque enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Quæ verba etiam bonam partem exſcri-

exſcripſit Theophylactus. Idem ibidem : *Deus ita exigit, ut creatus à ſe princeps vires ſuas habeat. Neque extenuatio ex eo eſt, quod principi honorem ſuum reddis, ſed magis ex eo, quod eum negligendo contemnis.* Eodemque reſpiciens Bernardus Ep. XLII, quæ ad Archiepiſcopum Senon. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excepit ab univerſitate? Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Scio ad ſecularia tantummodo referre hæc Pontificios : ſed planè iis refelluntur, quæ antea de Iure Magiſtratûs in Eccleſiaſticis diximus. Dolendum verò, hodie iſtoc Papale κρηστφύγετον, etiam ab aliquibus ſtudioſè arripi, quos alioqui amore ſinceræ Religionis, ac pietatis erga Deum ſeriò duci judicamus. Sed ſic ferè omnes ſumus; ut, quaſi Veritas, Lesbia quædam regula eſſet, plurimùm feramus ſententiam, prout quiſque putamus rebus noſtris maximè expedire. Itaque qui aliàs judicium in Eccleſiaſticis utraque manu Magiſtratui deferimus, & ipſam ſeveritatem Principalem erga adverſarios noſtros zelum ſolemus appellare: hi, ſi nobis delinquentibus, non omnia Magiſtratus ex animi noſtri agat ſententiâ, judicium retractamus, & quod non minus quàm antea zelus dici debuerat, nec conſcientiâ bonâ, ac citra magnum Eccleſiæ diſpendium poterat omitti : hoc, quia nunc ſic nobis affectis videtur, partim ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, partim etiam ſævitiam appellemus. Quam bene aptari nobis poſſit, quod Greg. Nazianz. ſcribit Orat. XVII, quæ ad cives Nazianzenos *: *Nos, fratres, dum officium ipſi deſerentes, magiſtratus poteſtatem iniquo animo ferimus, perinde utique facimus, ac ſi quis certaminis præſidem ut improbum accuſet, cùm ipſe in palæſtræ leges peccet, aut medicum ut indoctum & audacem, quod ſectionibus & cauteriis utatur, cùm ipſe gravi morbo laboret, aſperioribuſque remediis indigeat.* Sed Græcè quin potius ipſum audimus : Ἡμεῖς τοιοῦτό τι πάσχομεν, ἀδελφοὶ,

* *p. 270, ed. Morell.*

μὴ τὰ ἑαυτῶν κατορθοῦντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐξουσίαν δυσχεραίνοντες, ὥσπερ ἂν εἰ τὶς αἰτιῷ τὸν ἀγωνοθέτην ὡς μοχθηρὸν, αὐτὸς ἐκπαλαίων, ἢ τὸν ἰατρὸν ἀμαθῆ καὶ θρασὺν ταῖς τομαῖς καὶ ταῖς καύσεσι κεχρημένον, αὐτὸς πονήρως διακείμενος, καὶ τῶν αὐστηροτέρων δεόμενος φαρμάκων. Tandem verò ſapere diſcamus, & (ut hortatione Nazian. ex eadem oratione hanc partem claudam:) *Submittamus nos, tum Deo, tum alii aliis; tum iis, qui imperium in terra gerunt: Deo quidem, omnibus de cauſſis: alii autem aliis, propter charitatis fœdus: principibus denique, propter ordinem, publicaque diſciplinæ rationem: idque tantò etiam magis, quantò facilioribus illis ac benignioribus utimur.*

p. 269.

Atque hæc generatim de Iure ſummi Magiſtratus in Eccleſiaſticis præmittere viſum fuit. Porro nec abhorreat animus à ſpeciali ejuſdem juris conſideratione: nempe qua illud circa Synodos, vel Paſtorum vocationem, vel Legum lationem, vel Iuriſdictionem occupatur. Sed cum accuratè adeò hoc omne perſequaris gemino ſcripto tuo, ut nihil, (niſi fortè quis mole ac numero inſaniens exemplorum teſtimoniorumque ſtruices ampliores requirat) deſiderare ultra poſſit: atque ad hæc quæ ſuperius diximus, pro inſtituto quidem noſtro, ſufficere nunc temporis poſſint: ſpeciali illa conſideratione vel omiſsâ, vel in aliud tempus rejectâ, accedam deinceps ad ipſum ſcriptum Walæi, ac ſi qua ejus hoc mereri nobis videbuntur, & recenſebo, & cenſebo paucis.

In ipſo operis ingreſſu multus eſt in probando, reipſa diſtingui Magiſtratus munus à munere Eccleſiaſtico: idque ut oſtendat (quemadmodum paſſim indicat) Miniſtros verbi non eſſe ſui Magiſtratus ſed Dei legatos, ac *ἀμέσως* à Deo vocari, non ut Magiſtratuum obeant vicem, ſed ut tam magiſtratus quàm cæteros, imò Magiſtratus præ cæteris, Dei verbo paſcant. Atqui hæc vera falſane dicam incertus hæreo,

an

an potius utrumque horum. Quam in ſententiam magis animus inclinat, quia pro diſcrimine poteſtatis ac judicii diverſimodè hæc ſe habent. Poteſtas enim eorum qui publicâ ſunt vocatioue inſtructi, vel Civilis eſt vel Eccleſiaſtica. Civilis procurat humanum bonum, uti *εὐδαιμονίαν πολιτικήν*. Atque hoc reſpectu ſocietas hominum non Eccleſia ſed Reſp. vocatur. Poteſtas verò Eccleſiaſtica procurat ſpirituale bonum, uti beatitudinem cœleſtem. Atque eo reſpectu hæc ipſa ſocietas non jam Reip. ſed Eccleſiæ nomen obtinet. Poteſtas verò Eccleſiaſtica eſt duplex: una interior; altera exterior. Interior verſatur in his quatuor, verbi prædicatione, ſacramentorum adminiſtratione, ordinatione paſtorum per impoſitionem manuum, & uſu clavium. Exterior poteſtas in externâ gubernatione conſiſtit, quâ Religio publicè ſancitur, omniaque procurantur quæ ad bonum religionis, qua publica eſt, pertinent. Prior illa poteſtas propria eſt Eccleſiaſtarum: poſterior primò & per ſe competit Magiſtratui. Quod optimè intellexit Conſtantinus Magnus. Is enim in ſermonibus ſuper menſam, cui accumbebant plurimi Epiſcopi, & in his Euſebius Pamphili, dixiſſe fertur, *ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἴην.* Vbi *τὰ εἴσω*, ſive res interiores ab Conſtantino vocantur, verbi divini annunciatio, baptiſmi & euchariſtiæ exhibitio, impoſitio manuum ſive miniſtrorum ordinatio, & uſus clavium: uti antea dicebam. *Τὰ ἔξω* verò, ſive res exteriores, vocat Conſtantinus (ut optimè ejus verba interpretatur vir cæſarei juris intelligentiſſimus, Melchior Goldaſtus) defenſionem Eccleſiæ, cuſtodiam diſciplinæ Eccleſiaſticæ rectè atque ordine gerendæ, conciliorum ſeu ſynodorum indictionem, legum Eccleſiaſticarum ſanctionem, emendationem cultus divini, abrogationem ſuperſtitionum & idololatriæ, obſervationem ceremoniarum Eccleſiaſticarum, notationem vitæ & honeſtatis clericorum, punitionem

 impiè

impiè & flagitioſè viventium, miniſtrorum bonorum procurationem, & malorum depoſitionem: & ſiqua id genus alia. Hanc Conſtantiniani dicti interpretationem confirmat illud quod ipſe ſe dixerit οἷά τινα κοινὸν ἐπίσκοπον ἐκ θεοῦ καθιστάμενον. Quo clarè indicabat, ſe Epiſcopis etiam in Eccleſiaſticis præeſſe, nempe non interioris (directè quidem) ſed exterioris juriſdictionis ratione. Cujus etiam ratione (non tantum ratione civilium legum) ſe miniſtrum eſſe Dei dicebat, ſeque habere poteſtatem Epiſcopos improbos coërcendi, ut eſt apud Theodorum etiam lib. 1, cap. XIX. Quomodo etiam capiendum calcatum illud, *Rex eſt perſona mixta cum Sacerdote*, Neque aliud volunt illi qui dicunt Magiſtratum, etſi primò cura ei competat rerum Eccleſiaſticarum, non ſemper tamen per ſe exercere, ſed ferè hanc aliis committere. Quod de ſolâ exteriori juriſdictione intelligunt. Vt omnino immeritò hos ſugillet Wallæus.

Hoc ut ita eſſe pareat adferam aliquot recentiorum loca ſuperiùs à nobis omiſſa: quibus interiorem juriſdictionem Chriſto, ejus miniſterium ac functionem Paſtoribus, exteriorem verò in Eccleſiaſticis juriſdictionem & principalem miniſterii curam ſupremo Magiſtratui committunt. Hier.
p. 228, ed. Neoſt. Zanchius Tom. 2 Miſcellan. *Illud, quo regnum hoc Chriſti inſtauratur, conſervatur, propagatur, eſt ſacrum, ſeu, ut vocant, Eccleſiaſticum miniſterium, cujus* MINISTERII *quidem* TOTIVS, NON FVNCTIO, SED CVRA *penes principes eſſe debet, ut in exemplis piorum Regum Iuda, imò ante hos, in ipſo Moſe, videre eſt. Is ut, princeps & dux totius populi, curam imprimis, ex mandato Dei, ſuſcepit religionis, & totius ſacri miniſterii: ipſam verò miniſterii ſacri functionem, à Politicâ ſeparavit, & unam ſibi retinuit, alteram Aaroni Pontifici, ejuſque liberis, Levitis injunxit.*
p. 1378. Muſcul. Loc. Comm. de Magiſtratu: *Quid igitur miniſtris*
p. 432. *Eccleſiarum, epiſcopis, ac presbyteris relinquitur, inquiunt*

ſi

ſi magiſtratui competit, ut curam gerat Eccleſiarum, miniſtrorum, doctrinæ, ſacramentorum, rituum ac cæremoniarum, conſiſtorii, ſcholarum, ac bonorum Eccleſiaſticorum? Reſpondeo: relinquuntur illis miniſteria, ad quæ obeunda eliguntur ac conſtituuntur. Neque docet magiſtratus, neque adminiſtrat ſacramenta, ſed faciunt hæc miniſtri. In ſchola non docet Magiſtratus, ſed docet Ludimagiſter. In conſiſtorio non judicat Magiſtratus, ſed qui ad id officii ab illo ſunt conſtituti. Et tamen SVPERIOR *horum omnium autoritas & poteſtas ad patremfamilias, labores verò & miniſteria ad œconomum & familiam pertinent. Hac diſtinctione ſatis multum relinquitur Eccleſiarum miniſtris. Vtinam officia ſua fideliter, utiliter, & prudenter obeant.*

L. Ciceſtrienſis reſponſione ad Matthæum Tortum, pag. 370. *In gubernando primatum ponimus, non docendo, & regem non doctorem ſummum, ſed gubernatorem dicimus: ut jam dirimi poſſit lis in docendi munere, quod propriè pertinet ad primatum ſuum: in gubernandi rex, quod ille ſibi ſolum vendicat, ut rex: nec illum alterum pontificatum docendi invadet unquam.* Idem eopſe libro, quem locum & Walæus citat.) * *Docendi munus, vel dubia legis explicandi Rex non aſſumit, vel conciones habendi, vel rei ſacræ praeundi, vel ſacramenta adminiſtrandi, non vel perſonas ſacrandi, vel res, non vel clavium jus, vel cenſuræ: quæ ad ſacerdotale munus ſpectant, ſeu poteſtatem ordinis conſequuntur. At in iis quæ exterioris Politiæ ſunt, ut præcipiat, ſuo ſibi jure vendicat, noſque adeo illi libenter meritò deferimus. Religionis enim curam rem regiam eſſe, non modo pontificiam, &* IN REGIIS PRIMAM, *quamque ille non ſolùm foris ab externâ vi, ſed & domi ab incuria hominum aſſerere teneatur. Nam cum lege ipſa Dei, cuſtos ſit, ac vindex, non ſecunda modò tabulæ, ſed & primæ, primæ quoque curam ad ſe pertinere putat, & primam primæ.* Clarè etiam Guiliel- *p. 110.

nus Theolog. prof. & Decanus Lichtfeldenſis, duello contra
* p. 59. Becanum Ieſuitam pro primatu regis *. *Tota controverſia, & lus noſtra verſatur de ea poteſtate, quæ fori exterioris eſt.*
† p. 23. Quod idem ſic explicat †. *Rex non eſt ſupra ſacramenta, & verbum: nec ſuper Eccleſiæ ſpiritualia chariſmata, & tamen eſt ſupremus Eccleſiæ gubernator: quia primaria regis cura agendi eſt pro rebus, ac cauſſis Eccleſiaſticis, primatuſque regis in eo munere perfungendo potiſſimum conſiſtit.* Et pag. 15, 16. *Regia ſublimitas conſtituenda eſt ſuper omnes perſonas, licet ſint Apoſtoli, ſint Prophetæ, ſint Doctores, Evangeliſtæ, ſint denique Paſtores, non quidem ſupra res ipſas, utpote verbum Dei, ſacramenta, fidem, pœnitentiam, quæ ſunt ſpiritualia: per hæc enim ſpirituale regimen animarum Chriſti eſt proprium, etſi exerceatur per ſacerdotale miniſterium. Itaque miniſtrorum functio, & diſpenſatio, quæ concredita eſt illis, regum, ac principum minori antecellit perfectione, & ſolatio: non tamen poteſtatis eminentia, quæ omnia bona, & ſalutaria jubet pro Chriſto, & Eccleſia, & prohibet contraria.*

Atque ex his teſtimoniis conſtare arbitror, quid judicii ferri debeat de iis, quæ de diſcrimine Civilis, & Eccleſiaſticæ poteſtatis diſputat Wallæus uſque ad pag. XII. Imò ex iiſdem facile etiam diluuntur, quæ deinceps uſque ad pag. XVIII diſſerit, ut oſtendat judicium de rebus Eccleſiaſticis competere Eccleſiaſticis. Nam confundit judicium quod ſimplex ſententiæ dictio eſt, & illud quod cum imperio eſt conjunctum. Optime idem Guilielmus Tooker adverſus Becanum Ieſuitam pag. 50, & 51. *Eſt quiddam quaſi perpetuo regis coronæ adnexum quod directivam cum aliis, coactivam ſolus habeat poteſtatem.* Atque addit, hoc eſſe quod dicit, *eum primatum Chriſtianum Chriſtiani principis in Eccleſia Chriſti ſub Chriſto habere.* Quare quod objicit Wallæus Sacerdotum fuiſſe judicare de leprâ tam internâ quam externâ, de priori illo judicio, quod directivum ſeu ſuaſivum optimè vocatur, veriſſi-

veriſſimum eſt: ſed hoc non prohibet, quo minus ſolis Magiſtratibus primò & per ſe competat judicium imperativum ſeu coactivum; quandoquidem eorum eſt Sacerdotes, ſi vel munus ſuum non intelligant, vel negligant, officii commonefacere, in locum immorigerorum vel non idoneorum alios ſurrogare, leges pro Religione ferre, quæ omnia cum non cæco impetu ad nutum alienum, ſed poſt diſquiſitionem certam fieri debeant, omnino prævium judicium requirunt.

Reſpondent aliqui, judicium quidem Magiſtratibus competere, cum quævis actio conſequatur judicium intellectus: nec quod judicium privatis conceditur, Magiſtratibus eripi poſſit: verùm magiſtratus hoc judicium, rectè ſentientium Paſtorum judicio conforme eſſe debere. Sed non cogitant hi, illud ipſum eſſe, de quo judicare oportet Magiſtratum, qui illi ſint rectè ſentientes paſtores. Nec enim ideo ὀρθόδοξοι ſunt, quia tales ſe eſſe profitentur, cum idem faciant ἑτερόδοξοι. Nec ideo tales habendi, quia numero vincunt, cum ſæpe hæreticorum numerus ſit major: ut olim cum ingemiſceret mundus, ſeque Arrianum factum eſſe miraretur, ut Hieronymus ſcripſit. Initio item reformationis, & omni eo tempore, quo Waldenſes ſe, totis nempe trecentis annis, & quinquaginta ante Lutherum Synagogæ Pontificiæ oppoſuerunt. Nihil igitur manifeſtius, quàm Magiſtratum ponderare, non numerare ſententias debere. Vnde colligere eſt, quoties Paſtorum ſuorum potius, quam aliorum, aut plurium, quam paucioꝛum judicium ſequitur Magiſtratus, non ideò ſequi, quia paſtores illud dicunt, ſed quia perſuadent, quod dicunt.

Pag. XXII, quadrifariam probare occipit duo diſtincta collegia ordinari Deuter. XVII, unum Eccleſiaſticum, alterum Civile. Verum ut duo diſtincta collegia fuiſſe concedamus, (ſanè utramque in partem, non adſpernanda video argumenta) non tamen rite evincat, quod vult. Nec enim hoc impediret, quo minus, & prius Iudices, & poſt hos Reges, utrique

que præfuerint collegio, nec res duntaxat Civiles, ſed etiam Eccleſiaſticas gubernarint, Cultum divinum fovendo, collapſum inſtaurando. Quam piorum fuiſſe Principum curam, argumentum illud validiſſimum eſt, quod pro Iudicum, ac Regum, vel pietate, vel impietate, ſemper Religio, aut floruit, aut jacuit, ut & ante dictum eſt.

Inter alia verò ait, niſi fateamur, fatendum eſſe, quod apud Evangeliſtam dicuntur, non minus Sacerdotes, quàm populi Seniores, conveniſſe ad judicandum Chriſtum; conſecuturum etiam Sacerdotes, ac Levitas habuiſſe jus necis. Verùm duplici ratione id abſurdum non eſt. Vno nomine, quia *erant quædam* (verbis utar Burchilli è cap. XXVIII, pag. 294.) *privilegia Sacerdotum veteris Teſtamenti, quorum erat & in rebus civilibus de jure reſpondere: etiam Deum conſulebant in dubiis tam civilib. quàm Eccleſiaſticis.* Altero verò nomine, quia dici poteſt, non habuiſſe jus necis, qua Sacerdotes, (nec enim omnes jus hoc habuere) ſed qua pars erant ſummi Synedrii, cujus ſolius erat *judicare, tribum, ſceptrum, pſeudo prophetam, & ſacerdotem magnum:* ut ex Thalmudiſtis refert Petrus Galatinus. Ioſephus etiam adverſus Appionem lib. 2 diſertim ſcribit, Sacerdotes inſpectores omnium, judices controverſiarum, punitores damnatorum fuiſſe à Moſe conſtitutore. Pag. XXV. argumentum inde pro ſententiâ ſuâ ducit, quòd Eccleſiaſtis ſolis jus clavium committatur. Sed diſtinctione hîc opus, ad quam nobis præit Marſilius Patavinus Secundæ partis, cap. VI. uno tamen hoc labens, quod ſatisfactionem Eccleſiaſticam, errorem ſui ſeculi ſecutus, convertit in ſatiſfactionem pro pœnis purgatorii. Ipſum audiamus. *In peccatore,* inquit, *verè pænitente aliqua ſolus Deus operatur etiam abſque Sacerdotis aliquo proveniente miniſterio,* MENTIS *videlicet illuminationem,* CVLPÆ *ſeù maculæ peccati purgationem, &* ÆTERNÆ DAMNATIONIS *remiſſionem. Alia verò ſunt quæ Deus in eodem peccatore non ſecundum ſe ſolum operatur,*

tur, ſed per miniſterium ſacerdotis: ſicut oſtendere in Eccleſia facie, quis ſolutus vel ligatus à peccatis habeatur in hoc ſeculo, ligandus aut ſolvendus in alio, id eſt, cujus peccata Deus retinuerit aut dimiſerit. Amplius, eſt & aliud quod Deus operatur circa peccatorem per miniſterium ſacerdotis &c. Alterum hoc eſt ſatisfactio, ſeu quorundam pietatis operum à Sacerdote impoſitorum præſtatio, quibus ſe pœnitentiâ peccatorum verè duci declararent. Tertium, ut ibidem Marſilius ait, eſt, quod *à ſacramentorum communione per ſacerdotem excludantur contumaces, & reſipiſcentes admittuntur.* De tribus quæ à Deo ἀμέσως præſtantur, nulla eſt controverſia: ſed tantum de illis tribus poſterioribus. Quod ad primum, quà Sacerdos peccata non quidem remittit aut retinet, ſed, ut optimè Marſilius dicit, remiſſa aut retenta eſſe oſtendit, ſive annunciat, de hoc litem non movemus. Nam jam antea hoc reſpectu faſſi ſumus, adminiſtrationem clavium eſſe jurisdictionis interioris, non exterioris, quam ſolam Paſtoribus tribuimus. Quid mirum? cum prædicatio Evangelii his ſolis conveniat: adminiſtratio verò clavium, reſpectu hujus primæ partis, nihil aliud ſit, quàm ſingularis Evangelicæ prædicationis applicatio, quâ alii intromittuntur in Eccleſiam, alii ex ea ejiciuntur: intromittuntur pœnitentes & fideles: ejiciuntur impœnitentes & apoſtatæ. Vnde & idem Marſilius Patavinus ſecundæ partis cap. VI. hanc clavium auctoritatem vocat judiciariam poteſtatem: eamque eſſe ex Hieronymo, & Auguſtino definit, *diſcernendi ſcientiam & potentiam, qua (Sacerdos) dignos recipere, & indignos excludere debet à regno.* Nempe ex pronunciato generali Scripturis contento, quod in ſyllogiſmo majus eſt pronunciatum, & ex cujuſque perſonæ qualitate, qua vel fidelis, vel infidelis eſt (hæc res minus conſtituit pronunciatum) concludit, quâ quiſque condicione ſit apud Deum, num regni particeps, an exſors; ſive, num damnatione peccato ſolutus, an

Digitized by Google

conſtrictus. Vnde miniſterii uſus ſive jus hoc ſingularis applicationis, non modò clavibus, quibus claudimus & aperimus, ſed etiam vinculo comparatur, quod vel ſtringitur, vel ſolvitur. Ad priorem tralationem pertinet, quod Chriſtus ait: *Tibi dabo claves regni cœlorum.* Ad alteram referendum quod dicit. *Quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: & quodcunque ſolveris in terris, erit ſolutum in cœlis.* Vtrumque igitur ſingulari Evangelicæ prædicationis applicatione fit, ut tum aperiamus, vel claudamus: tum ligemus, vel ſolvamus: ſed aperimus, & claudimus ratione perſonarum: ligamus, & ſolvimus ratione rerum; h. e. peccatorum. Quomodo optimè judicio meo, Chriſti verba explicat Iunius in analyſi ad hunc locum: ubi ſic ſcribit: *Miniſterio ſervorum Dei, tum perſonæ in Eccleſiam intromittuntur, aut ejiciuntur: tum res ligantur, ſolvunturque, id eſt peccata tenentur, aut condonantur.* Secundum erat ſatisfactio, qua pœnitentiæ quædam ſigna, in delictis gravioribus præſcribebantur: de cujuſmodi ſatisfactione agit Cyprianus Epiſt. XII, & LIV, & alibi. Hæc ſigna ſuadere ſacerdos poteſt, κυρίως verò loquendo imperare non poteſt: cùm penes eum ſolum, qui imperium habet, ſit vis coactiva. Tertium eſt abſtentio à cœnâ, ſive non exhibitio ſigni ſacramentalis: qua miniſter non de alienâ actione judicat, ſed de ſuâ: peccet enim contra charitatem, ſi ei præbeat ſigna, ad quem ſcit non pertinere. Eoque nec ullum hic imperium, ſed tantummodo miniſterium eſt. Atque hinc liquet, quatenus clavium uſus ſolis conveniat paſtoribus: & tamen horum quoque ratione ad Magiſtratus indirectè pertinet, h. e. non quo ad uſum ipſum, ſed quo ad curam circa eum, quà publicus eſt. Nam veræ religionis cura CVMPRIMIS pertinet ad curam, & poteſtatem Magiſtratus, ut Muſculus ait *. Quomodo & idem antea dixerat †: *Cura religionis publicæ ad magiſtratum non ſimpliciter, & utcumque, ſed cumprimis pertinet.* Quo loco non hæc Muſculi mens

* *Loc. Com. p.* 1369.
† *pag.* 1363.

mens eſt, magis Magiſtratum religionem, quàm res civiles curare debere: ſed verò curam Religionis, qua publica, ad Magiſtratum magis, quam miniſtros pertinere. Vnde idem ait *, penes Magiſtratum eſſe, *Superiorem religionis poteſtatem, & curam.* Atque ex his quoque liquet nihil efficere Walæum, ſeu vulgarem, ſeu illam Bilſono, & aliis aliquot eruditis viris probatam ſequamur interpretationem loci iſtius Matth. XVIII: de quâ Walæus agit pag. XXV, uſque ad pag. XXIX. * pag. 1371.

Illud verò invidioſè & prope dixeram maligne, quod pag. XXVIII ait, eos qui diſciplinæ Eccleſiaſticæ exercitium Magiſtratui primò dicunt convenire, novum cudere Chriſtianiſmum, novamque planè Eccleſiæ faciem inducere; qualis nec apud ipſos obtineat hæreticos. Nam diſciplina Eccleſiaſtica, & qualis in primitivâ obtinuit Eccleſiâ, & qualis nunc nonnullis locis eſt, partim divinæ eſt inſtitutionis, partim humanæ. Divinæ eſt, quod paſtor impœnitenti & incredulo cœlum regnorum claudit, h. e. quod tanquam legatus Chriſti regnum cœlorum ei clauſum eſſe denunciat. Item quod palàm hæretico aut facinoroſo non exhibet ſigna ſacramentalia. At humanæ inſtitutionis eſt, quod qui peccarit, licet pœnitentia facti ducatur, præfinito tempore ſeorſim à cæteris inter pœnitentes jubeatur conſiſtere: atque alia id genus omnia habentia pœnam poſitivam. Poſteriora hæc non conveniunt Eccleſiaſtis qua tales, ſed ubi Magiſtratus eſt Chriſtianus jus omne circa ea habent à Magiſtratibus, quibus ſolis convenit juriſdictio propriè dicta. At priora competunt quidem Eccleſiaſtis, ut tales ſunt: ſed hoc non impedit, quo minus Magiſtratus ſit procurare ne paſtores in munere ſuo ſint negligentes, vel etiam ſeu odio ſeu alio affectu, conſolatione debitâ, vel ſacramentalis ſigni exhibitione fraudent, quos non oportebat. Nam (ut verbis utar Gregorii M. in Iohan. cap. XX homil. XXVI. *Sæpe agitur ut indignus epiſcopus vel damnet immeritos, vel alios ipſe ligatus ſolvat. Sæpe in ſol-*

vendis ac ligandis ſubditis ſuæ voluntatis motus, non autem cauſſarum merita ſequitur. Vnde fit, ut ipſâ hac ligandi, & ſolvendi poteſtate ſe privet, qui hanc pro ſuis voluntatibus, & non pro ſubjectorum moribus exercet.

Peccat igitur Wallæus cum diſciplinam Eccleſiaſticam poſteriori tantum modo conſiderat, cum jus ejus Magiſtratui priorum ratione imprimis tribuatur: nempe quia hæc proprii imperii ſunt, ſolus autem Magiſtratus vim habet cogendi. Interim illud bene eſt, quamquam ſatis non eſt, quòd paullo poſt, pag. nempe xxx, agnoſcit ipſe, ſatis parere è verbo Dei, Magiſtratus officium eſſe curam genere, ut rectè exerceatur univerſum miniſterium Eccleſiaſticum, ac proinde etiam diſciplina Eccleſiaſtica. Quamquam fallitur, cum exiſtimat ſic Magiſtratus eſſe curare, nequid hic peccent Presbyteri, quomodo presbyterorum videre eſt nequid delinquant Magiſtratus. Nam Magiſtratus cura eſt principalis, quia imperii eſt, directi quidem circa priora illa, quæ humani ſunt inſtituti: indirecti verò circa poſteriora, quatenus procurat, ut fiant quæ inſtituti ſunt divini. Quod ait, non conſequi ex iis quæ confeſſus erat, ſi jure ſuo abutantur presbyteri, poſſe ad Magiſtratum, κυρίως loquendo, appellari: in eo illi minimè adſtipulamur. Nam omnino Magiſtratus cùm ſuperior eſt, ut bene Muſculum dicentem vidimus. Quid verò appellare aliud eſt, quam ab inferiori Iudice ad ſuperiorem provocare, ſeu voce illud fieret, ſeu libello? ut eſt l. 14 C. de Appellationibus. Quomodo & in veteri Gloſſario legere eſt: *Appellatio eſt proclamatio ab inferiori ad ſuperius tribunal, vel gravaminis relevatio per clamationem ex minori ad majorem Iudicem factam, prætextu iniqui gravaminis, vel injuſtæ ſententiæ.* Et quid infirmius iſtac argumentatione cum ſic colligit. Ad Magiſtratum ſummum non appellari niſi in iis quæ per ſe ſubire poſſit Magiſtratus: non poſſe autem Magiſtratum prædicare Evangelium, aut ſacra-

ſacramenta adminiſtrare: eoquè in his ad eum appellari minime poſſe. Nam & multa ſunt miniſteria civilia quæ per ſe obire Magiſtratus ſummus minime debeat; in quibus tamen ad eum licet appellare: cujuſmodi ſunt ea quæ ſui vilitate offuſcarent vel etiam ludibrio proſtituerent ſummi imperii Majeſtatem. Verum eſto ſanè, ut appellationis vox apta ſatis non ſit: ſaltem concedat, ſi presbyteri diſciplinam injuſtè exerceant, poſſe unumquemque de injuriâ conqueri apud Magiſtratum: ac quamquam hujus non ſit facilè querimoniis iſtis habere fidem, tamen nec facile debere illis aurem obſtruere: imò nec magis perpeti debere injuſtum clavium uſum in Conſiſtorio, quam hæreticam inſtitutionem in templo. Quæ diffiteri non poteſt: ut qui ipſe pag. xxx ſcribat, ſi tempora incidant, quibus diſciplina corrigi debeat, Magiſtratus eſſe facti rationem exigere à presbyterio, excommunicationem innocentium ſui autoritate imperii impedire: quomodo Athanaſio à ſynodo condemnato, Conſtantinus, (ut Socrates teſtatur lib. 11) alios inſtituit conventus, quorum operâ, uti & virorum aliquot doctorum, res denuo cognoſceretur: quomodo item Magiſtratus pii noſtro ſeculo Eccleſias reformatas adverſus excommunicationem Pontificis & concilii Tridentini defenderunt: hodieque per Dei gratiam tuentur. Atque hoc etiam (pag. xxxIII) Th. Bezâm agnoviſſe ait, ubi hæc ejus citat verba adverſus Eraſtum: ***Cùm etiam rectè à conſtituto conſiſtorio, poſſit reis delatis injuria fieri, in anguſtioribus territoriis citra ullam ordinis Eccleſiaſtici violationem Chriſtianus Magiſtratus, ut tabulæ utriuſque & Eccleſiaſticæ εὐταξίας cuſtos & vindex, proſpicere poteſt conquerentibus.*** Mox etiam (pag. eapſe, & ſeq. xxxIV) ait Magiſtratum tantumdem juris in ſynodos ac Concilia quæcumque obtinere, cum uſu non raro venerit, ut his quoque decernerentur, quæ verbo Dei repugnarent. Eóque id ſi fiat, talibus conſtitutionibus obviam ire & poſſe, & debere. Quæ omnia præclarè ab eo dicuntur,

Digitized by Google

ac iſtiuſmodi ſunt, ut principalem Eccleſiæ curam penes Magiſtratum ſummum eſſe evincant. Præſertim cum (verſ. 10, & 11, pag. hujus XXXIV) dicat ſe ſemper loqui de iis quæ ad ὕσίαν religionis pertinent, quæque verbo Dei diſertim præcipiuntur. Nam ſi circa hæc Magiſtratui tribuit imperium indirectum, quo jubeat quæ Deus jubet, eò quod Deus jubet: non dubitandum videtur, quin directum etiam imperium Magiſtratui conceſſurus ſit in iis, quæ ad ædificationem quidem Eccleſiæ pertinent, ſed ſpeciatim verbo Dei non præcipiuntur. Et ſanè propter hæc & alia iſtiuſmodi factum credo, ut vir quidam præſtans, (quemadmodum præſente D. Heinſio mihi retulit Colonius) judicium hoc tulerit de ſcripto Wallæi; tam multa eum adverſariis largiri, ut propè non videat quid in controverſiâ relinquatur. Ac etiam Clariſſimus P. Bertius præſente collegâ meo dixit mihi, ſe ex iis quæ hactenus eo in ſcripto legiſſet, judicare aliud non poſſe, quam cum Wtenbogartio in re ipsâ conſentire. Quod pag. eapſe ait Muſculum, & aliquot alios ejus populares ab unanimi Chriſtiani orbis ſententia pauxillum deflexiſſe, idque odio Anabaptiſticæ diſciplinæ factum videri: mihi quidem veriſimile non fit, ſed potiùs cenſeo impugnatam ab iis eam diſciplinæ rationem quæ Genevæ obtinet, quam & alii alibi inductum ire voluerunt. Ac ſic ut ſentiam magis faciunt verba cap. XVIII Confeſſionis Helveticæ, quæ ipſe citat pag. XXXV. Sunt verò iſtiuſmodi: *Cumque omnino oporteat in Eccleſiâ eſſe diſciplinam, & apud veteres quondam uſitata fuerit excommunicatio, fuerintque judicia Eccleſiaſtica in populo Dei, in quibus per viros prudentes & pios exercebatur hæc diſciplina;* MINISTRORUM *quoque fuerit ad ædificationem diſciplinam hanc moderari pro conditione temporum ſtatus publici ac neceſſitate, ubi ſemper tenenda eſt regula, omnia fieri debere ad ædificationem, decenter, honeſtè, ſine tyrannide & ſeditione.* Et ſanè nihil Muſculus dicit, quod non aliis quoque reformatæ

Eccleſiæ

Eccleſiæ doctoribus videatur; ut omnino non φιλόνεικος, qualem Wallæus videri vult (nempe hanc mercedem reportant qui diligentius veritati indagandæ incumbunt!) ſed φιλαλήθης dici debeat. Quod verò pag. XLII ait, malignè Wtembogartium adverſariis ſuis impingere ſtudium collateralis imperii: utinam verum eſſet! Nec enim diu fœdo hoc ſchiſmate inconſutilis Chriſti toga apud nos ſcinderetur. Sed quis, niſi partium ſtudio penitus occæcatus, non videt, quid rerum agatur? nec enim muſſant, ſed apertè dicunt, nec dicunt tantum, ſed palam ſic omnia ſua componunt, ut quamquam dicis gratiâ nonnihil Magiſtratibus in rebus Eccleſiaſticis tribuere videantur, tamen ſummum ſibi in Eccleſiaſticis imperium arrogent. Nempe unicuique in arte ſuâ credendum ajunt: Theologorum verò artem eſſe Theologiam: eóque Magiſtratus, quos rerum Theologicarum neſcientes fingunt, adverſus ſuam adverſari ſententiam nefas putant. Illum demum Magiſtratum omne punctum tuliſſe videri volunt, qui judicio ſuo diffidens omnia de Paſtorum judicio exequatur. Quod quid aliud eſt, quàm Magiſtratus in Eccleſiaſticis ſubjicere Eccleſiaſtis, &, quod ſe facere negant, duo non ſubordinata, ſed collateralia ſumma imperia inducere in Rempublicam? Interea placet quod Wallæus ibidem & pag. XLIII agnoſcit, collaterale imperium civilis & Eccleſiaſticæ poteſtatis noxium eſſe Reip. planéque doctiſſimorum virorum judicio repugnare. Recte item quod ex Eſdræ VII, 25 probat Magiſtratum tabulæ utriuſque eſſe cuſtodem & vindicem: ac quamquam circa ſpiritualia ſpiritualem non habeat poteſtatem, circa tamen ea, ut Eccleſiaſtica ſint, poteſtatem Eccleſiaſticam obtinere. Quod & Bezæ autoritate ipſe (pag. XLIII.) confirmat, ut qui in fine libri adverſus Eraſtum agnoſcat, Magiſtratus officium eſſe Paſtores negligentes ſui muneris admonere, pertinacibus pœnam infligere, ac ut meliores ſurrogentur in pejorum locum procurare. Pag. XLIV rurſum

ſum *σκιαμαχεῖ*, cum tanquam aliquid magnum, probat Eccleſiaſtas non eſſe vicarios Magiſtratus, ſed Chriſti ſervos: nec Magiſtratus circa ſpiritualia poteſtatem habere internam ac ſpiritualem, ſed externam & corporalem. Nec enim aliud pii Magiſtratus poſcunt, eoque nihil ſupereſt, quam ut omnes ſe hoc agnoſcere & ſermone & vitâ teſtentur.

Sed veniamus ad ſtatum quæſtionis, quem pag. eâdem adſignat. Ait in hoc controverſiam omnem poſitam eſſe, num ſoli Magiſtratus, an verò etiam Paſtores *ἀμέσως* ſub Deo collocentur. Negat mox ſic miniſtros verbi eſſe ſub Magiſtratu, quomodo Vrbis præfectus ſuberat Trajano. Quod Magiſtratus ſummi poteſtatem *ἀμέσως* à Deo eſſe concedit, in hoc rectè à Pontificiis diſſentit. Similiterque Theophilus lib. 1 ad Autolycum in Orthodoxogr. pag. 291: *ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γέγονεν.* Et mox eum vocat *ἄνθρωπον ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένον.* Rationem quoque ſubjungit, *τρόπῳ γάρ τινι παρὰ Θεοῦ οἰκονομίαν πεπίστευται.* Et Epiphanius imprimis hæreſi XL, quæ adverſus Archonticos, pag. 131: *διάκονος γὰρ (ἡ ἐξουσία) ἐστὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐκ Θεοῦ τεταγμένος τῷ τὸ κακὸν πράττοντι. καὶ ὁρᾷς ὡς ἡ ἐξουσία αὕτη ἡ κοσμικὴ ἐκ Θεοῦ τέτακται, καὶ μαχαίρας ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν; ΟΥΚ ἈΛΛΑΧΟΘΕΝ ἤ ποθὲν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ.* Apertè indicat, ut ut applicatio poteſtatis ad perſonam, quam ordinationem dicimus, ab hominibus ſit, ipſam tamen hominibus imperandi poteſtatem *non aliunde* Regibus obtingere, quam à ſummo illo Rege, cujus vicem obeunt in terris. Et ratio idem evincit. Nam homo homini poteſtatem dare poteſt, ut ſuo ſubjective loco imperet: at ut loco regat ejus, qui ſibi non ſubjiciatur, minimè dare poteſt. Atqui Deus homini non eſt ſubjectus, ſed homo Deo. Non igitur hominis, ſed ſolius Dei eſt dare, ut imperet loco Dei. Ac quod Wallæus cenſet ſimilem penitus eſſe Eccleſiaſtarum rationem, non ſatis hac parte à Pontificiis recedit. Diſtinguere enim debuit inter ea quæ interna, quæque æterna ſunt: prioris generis diximus eſſe prædicationem

dicationem Evangelii & jus adminiſtrandi ſacramenta: poſteriores verò actiones omnes ad politiam Eccleſiæ ſpectantes, quarum περιστάσεις, uti locus, tempus, numerus, modus, verbo Dei non definiuntur, eoque ab hominibus determinantur, prout ad cujuſque Eccleſiæ ædificationem maximè conducit. In poſterioribus his Magiſtratus directum imperium à Deo habet, nec Deo ſed Magiſtratui ἀμέσως ſubjecti ſunt Eccleſiaſtæ. In prioribus alterâ diſtinctione opus: quia vel poteſtas in ſeſe conſideratur, vel communicatio poteſtatis, vel principalis circa eam communicationem cura. Poteſtas ipſa ἀμέσως eſt à Chriſto, cujus, Eccleſiaſtæ ſunt Legati. In hoc igitur conveniunt Eccleſiaſtæ & ſummi Magiſtratus quòd non minus jus Eccleſiam docendi, quàm Remp. gubernandi à ſolo eſt Deo. Imò conveniunt quoque quod ad poteſtatis communicationem. Nam ut poteſtas quidem ſummo cum imperio gubernandi ἀμέσως eſt à Deo, at nihilominus applicatio ad perſonam, quam electionem dicimus, ab hominibus. E. G. in Cæſare ab Electoribus: ita etſi jus docendi & adminiſtrandi ſacramenta, & imponendi manus, clavibuſque utendi ἀμέσως ſit à Deo, tamen Paſtoribus (Prophetas & Apoſtolos ἀμέσως hoc quoque reſpectu vocatos excipio) per hominum conſenſum applicatur.

At ratione tertii diſconveniunt, nimirum ratione curæ principalis procurandi ea, quæ ad publicum veræ religionis exercitium pertinent. Cum enim publica omnia, qua publica, ei ſubſint, qui publicis ſummo cum imperio præeſt, etiam univerſam Religionis curam, qua publica eſt, ſummo Magiſtratui ſubjectam eſſe neceſſe eſt. Eoque reſpectu fatendum, Eccleſiaſtas ſecundùm interiora illa, nempe prædicationem Evangelii, adminiſtrationem ſacramentorum, impoſitionem manuum, & jus clavium, à Magiſtratu ſummo dependere. Quod cum dico, non tantùm Eccleſiaſtas Magiſtratui ſubjicio, quatenus in horum arbitrio eſt, quæ religio publicè

debeat obtinere; ſed etiam quatenus eorundem eſt procurare, quæ ad Religionis puræ primitus inſtitutæ conſervationem, aut collapſæ inſtaurationem pertinent. Atque hinc planiſſimum fit, non in eo tantum diſcrimen eſſe, inter Magiſtratus, & Eccleſiaſtas; quod illorum munus in imperio, horum in ſola directione, ac miniſterio ſitum ſit, ſed etiam quod Eccleſiaſtæ, in Eccleſiaſticis immediatè, non Deo, ſed Magiſtratibus ſubſint, nempe qua Religio publica eſt, directè quidem ratione exteriorum, in quibus propriè dictum imperium habent, indirectè verò in cæteris, in quibus improprium habent imperium, ut quod ſolùm conſiſtat in procurando ea, quæ Deus imperavit. Illuſtremus hæc exemplo de Cœnâ Dominicâ: in quâ tum eſſentialia ſpectantur, tum quæ extrinſecus accedunt. In prioribus jus Eccleſia non habet, aliquid omittendi, vel mutandi: eoque nec Magiſtratus, qui ſupremus eſt Eccleſiæ gubernator, poteſtatem habet hic aliam, quam procurandi, ut à Presbyteris obſervetur Dominicum inſtitutum. Si igitur Presbyteri vel ſolum calicem populo præbere velint, quod nuſquam fieri arbitror, vel ſolum panem, uti in Pontificiâ Eccleſiâ obtinet conſuetudo: eſt pii Magiſtratus, (quidquid contra diſputent Presbyteri, quamcumque etiam in rebus Eccleſiaſticis, & ſcientiam, & poteſtatem ſibi arrogent, Magiſtratibus derogent) iſtiuſmodi dimidiati ſacramenti abuſum omnimodis impedire. Sed de externis, & acceſſoriis, habet Eccleſia, eoque & qui Eccleſiam moderatur Magiſtratus, poteſtatem inſtituendi, quæ vel ad locum, vel tempus, vel numerum, vel modum pertinent. Ratione loci, ut in quibus ea templis debeat celebrari. Ratione temporis, uti, quod licet Chriſtus Cœnam Dominicam veſperi celebrarit, tamen cum jubeat Scriptura omnia facere πρὸς οἰκοδομὴν: ſatius ſit adminiſtrari eam, quo tempore homines etiamnum jejuni eſſe ſolent: ut quod ad religionem piamque devotionem longè ſit

accom-

Digitized by Google

accommodatius. Ratione numeri, ut quoties in anno ea debeat celebrari: num Dominicis diebus, an etiam aliis, (in quo vetus Eccleſia variavit) & ſi Dominicis tantùm, num ſingulis, an quibuſdam, & quibuſnam.

Ratione denique modi; ut cujuſmodi adhibendæ ſint preces, gratiarum actiones, hymni, ceremoniæ: quæ quia in poteſtate ſunt Eccleſiæ, noſtro quoque ſeculo, in ipſis quoque Eccleſiis reformatis, non parum varietatis cernere eſt. In hujuſmodi igitur omnibus Eccleſiæ jus concedunt definiendi, ac canones conſtituendi: Magiſtratui directum, ac propriè dictum imperium conceditur. Atque hac eſſentialium, atque accidentalium, directi, & indirecti imperii diſtinctione, in fumos abit, quod Wtenbogartio ejuſdem pag. verſ. antep. objicit Walæus, tantam veritatis vim eſſe, ut ei ſubinde veritas excidat invito, ut qui interdum agnoſcat Paſtores *ἀμέσως* muneris ſui mandatum habere à Deo, & tamen aliàs contendat, eos, ab & ſub Magiſtratibus conſequi exercendi muneris ſui poteſtatem.

Pag. XLV agnoſcit non poſſe Magiſtratum ſummum, renuntiare ſummo in civilibus imperio, niſi ſimul ſummus deſinat eſſe Magiſtratus. Optimè. Sed idem in Eccleſiaſticis locum habet. Imò in his tantò magis, quantò temporalibus præſtant æterna. Nec enim civilis tantummodo beatitudo, ſed etiam cœleſtis, ac hæc quidem imprimis, finis eſt regiæ poteſtatis: ut antea oſtendimus, ac rectè agnoſcit Iſidorus Peluſiota lib. III Ep. 249, quæ ad Iſidorum Diaconum: *Ε'ξ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας τὰ πράγματα συνέστηκεν· εἰ γὰρ καὶ πολλῷ ἀλλήλων διαφέρουσιν, (ἡ μὲν γὰρ ὡς ψυχὴ εἴη, ἡ δὲ ὡς σῶμα) ἀλλ' εἰς ἓν ὁρῶσι τέλος, τὴν τῶν ὑπηκόων σωτηρίαν.* Cui conſona ſcribit Thomas Aquinas lib. I cap. XIV, & cap. III, lib. III de Regimine Principum. Quanquam is liber, etſi in Romana quoque editione legatur, Thomæ tamen falſo tribuatur, ut in quo Rodolpho Adolphus, Adolpho Albertus

 ſuc-

ſucceſſiſſe dicatur, quorum hoc contigit annis poſt Thomæ obitum xxv. Sed iſtoc ut ut eſt, optimè eo quo dixi libro legere eſt: *Finis ad quem principaliter rex intendere debet in ſeipſo, & in ſubditis, eſt æternâ beatitudo, quæ in viſione Dei conſiſtit: & quia iſta viſio, eſt perfectiſſimum bonum, maximè movere debet regem, & quemcumque dominum, ut hunc finem ſubditi conſequantur.* Quod ſi beatitudo ſupernaturalis ſit principalis Regis, ac regni finis, ſanè cum regnum non ſit ob Regem, ſed Rex propter regnum, (quomodo non oves ob Paſtorem, ſed Paſtor eſt propter oves) liquet Regis eſſe omnes ſubditos ſuos regere, tam in Eccleſiaſticis, quàm civilibus, nec poſſe hoc imperium ſummum in Eccleſiaſticis in alterum transferre, quin alienet principalem imperii ſui partem, ac proinde Magiſtratus ſummus eſſe deſinat, ut qui ſe abdicet eo, quod, non dico imperii ſummi, quarto modo proprium ſit, ſed quod de eſſentiâ eſt imperii, & quidem, ut dicebamus, principalis imperii ſummi pars. Quod hoc loco, & alibi Walæus ait, poſſe Magiſtratum in civilibus per ſe exequi ea munera, quæ alteri mandat: ſed non poſſe per ſe obire prædicationem Evangelii, & ſacramentorum adminiſtrationem: eoque neutiquam Magiſtratui id juris competere in Eccleſiaſticis, quod obtinet in civilibus.

Hoc quanquam imperitum aliquem movere poſſit, revera tamen nihil officit iis, quæ hactenus diximus. Nam jam antea confeſſi ſumus, miniſtros jus docendi, aliaque ei neceſſariò connexa agendi, non minus ἀμέσως à Deo obtinere, quàm Magiſtratus ſummum imperium immediatè habet à Deo. Sed non de eſſentialibus miniſterii, verùm de imperio diſceptatio eſt, h. e. quæritur, an non Eccleſiaſtæ directo Magiſtratus imperio ſubſint in rebus exterioribus, ſive in actionibus, ordinem, ac πολιτείαν Eccleſiæ ſpectantibus: indirectè verò in interioribus, quatenus ejus eſt procurare, ut à Paſtoribus fiant, quæ Deus juſſit; atque ad hoc habet

vim

vim coactivam. Nec quidquam ad rem facit, quod Magiſtratus per ſe non poteſt exſequi munus presbyterorum: quia nec Magiſtratus multa munia ob vilitatem ſui obire per ſe poſſit: nec tamen id impedit, quo minus ſupremum circa ea habeat imperium. Hinc Burtrillus cap. XXI pro Tortura torti: *Supremi*, inquit, *in quovis genere gubernatoris non eſt, exequi ſingulorum officia, ſed curare, ut ſuum quiſque officium exequatur. Vtque in ſupremo gubernatore, in rebus conjugalibus non requiritur, ut poteſtatem habeat conjugalem: ita nec in ſupremo gubernatore, in rebus ſacerdotalibus requiritur, ut habeat poteſtatem ſacerdotalem.*

Pag. XLVI ait, ſi Magiſtratus jure ſuo abutens, ſeu falſis Paſtoribus, ſeu aliter Eccleſiam Dei perditum ire velit, Eccleſiam hoc juris habere, ut vel invito Magiſtratu, novos, ac ſanos ſibi eligat Paſtores. Sed confundit Eccleſiam quà talis, & quà publica. Nam jus hoc quidem Eccleſiæ concedimus; ut ſi Imperator hæreticus lupum Chriſtiano ovili præficere velit, ſibi cavere à lupo, déque vero animarum Paſtore proſpicere poſſit. Sed miniſter iſte, Eccleſiæ quidem miniſter erit, publicæ verò Eccleſiæ miniſter non erit. Vt efficeret, quod vellet, probare debuit, miniſtros Eccleſiæ, quà publica eſt, non à Magiſtratu ſolo, jus conſequi publicè docendi, aliaque exercitia Religionis publicè obeundi.

Quod in fine ejuſdem pag. ait, ſic novum invehi Papatum, imo tot Papas novos ſtatui, quot ſint ſupremi Magiſtratus: id à Ieſuitis quoque objici ſcimus Theologis Anglis: à quibus id ſemper negatum fuit. Audiamus Guilielmum Tookerum, S. Theologiæ profeſſ. & Decanum Eccleſiæ Lichfeldenſis, in duello ſuo cum Becano Ieſuitâ pag. 13. *Cum*, inquit, *Regem Eccleſiæ præponimus, primatumve & regimen in Eccleſia ſupponimus; nec Pontificatum veterem, nec Papatum novum invehimus in Eccleſiam.* Quod plenius declarant verba Sereniſſimi Iacobi Magnæ Britanniæ Regis à

Tookero pag. 5 adducta: *Regibus*, inquit, *Chriſtianis Eccleſiam intra fines ſuos, non minus quàm reliquum populum eſſe gubernandum, ut qui cuſtodes ſint utriuſque tabulæ, non quidem novos articulos fidei condendo, (id enim Papæ munus eſt) ſed efficiendo, ut Dei Verbo, publicè obtemperetur, religionem repurgando, juxta divinam voluntatem in ſacris patefactam, & temporalem gladium, in beneficium ſpiritualis poteſtatis diſtinguendo, abolendo corruptelas, Eccleſiaſticam autoritatem ſanciendo, quæſtiones frivolas & ſchiſmatum licentiam, vel componendo, vel coërcendo tollendoque, quod Conſtantinus factitavit, denique decorum quoddam tuendo, & leges, ac jura præſcribendo, de adiaphoris rebus omnibus, ordinis gratiâ: ad quem ſolum ſcopum collimat hoc juramentum primatus.* Hactenus Rex, qui & paullò ante dixerat: *Reges veteris teſtamenti, cuncta moderatos eſſe, quæ ad Eccleſiaſticum regimen quoquo modo pertinerent.* Atque uti nec plus, nec minus, quàm Sereniſſimo Regi, debetur ſupremo noſtro Magiſtratui: ita neque minus, vel amplius ei tribuimus, nec ipſe plus ſibi vindicat.

Nec enim ſibi infallibile tribuit judicium in rebus Religionis, quod facit Papa: nec poteſtatem condendi capita fidei, quæ conſcientias obligent: ſed tantum jus ſanciendi quæ Religio publicè debeat obtinere, procurandique ea quæ ad ὀρθοδοξίαν & ædificationem Eccleſiæ judicat pertinere. Non ſe facit ſpirituale Eccleſiæ caput, quod ſcit ſolius eſſe Chriſti: non ipſe obire vult miniſterium Eccleſiaſticum; quia ſcit ſe ad hoc non vocatum à Deo: verum quia ſcit officium ſummi Magiſtratus præcipuè verſari circa Religionem & cultum divinum, (ut qui imprimis debeat procurare, ut ſubditi conſequantur beatitudinem æternam) eo conſcientiam ſuam ſic arbitrio eorum, quos falli ſcit poſſe & ſolere, alligare non vult, ut ad nutum alienum omnia in Eccleſiæ rebus exſequatur. Scit ſibi à Deo commiſſum eſſe officium dirigendi regi-

men

men ſuum in finem verum, qui eſt beatitudo cœleſtis: ſcit hoc Principale officium ſuum eſſe: hoc igitur ſe munere abdicare non vult, nec aliis reſignare ſalvâ conſcientiâ poteſt, qui ad iſtud vocati non ſunt, plurimum etiam ut ad illud vocentur idonei non ſunt. Non novum Papatum invehunt, qui hoc Magiſtratui tribuunt, ſed qui adimunt. Nam inter elogia, quibus Antichriſtum inſignit Scriptura illud eſt quod ſe efferat ſupra omne id quod dicitur Deus. Magiſtratus autem in Scripturis dicitur Deus. Ac eundem hæc jubent eſſe cuſtodem & vindicem tabulæ utriuſque. Hoc igitur qui vel ſermone, vel facto eripit Magiſtratui, is mores induit Antichriſti. Facit verò illud, qui potiorem imperii ſummi partem ſibi vindicat. Summa autem imperii pars eſt quæ circa Eccleſiaſtica verſatur. Hanc igitur qui Magiſtratui aufert, Antichriſto ac Papæ hac ſaltem parte quin ſimilis ſit dubitandum non eſt. Pag. XLVIII ἀσύςατον eſſe ait, velle alicui, quem fatearis poſſe errare, tribuere ſummam in Religione poteſtatem: Atque hoc cum probè aſſequerentur Pontificii, eorum pleroſque, quia Papam errare poſſe faterentur, Concilio eum ſubjeciſſe: Sed horum longè deteriorem eſſe opinionem, qui inſimul & Magiſtratui tribuant judicium fallibile, & ei tribuant ſupremum jus in negotio Religionis. Mira ſanè argumentatio, cum negare non poſſit, etiam ſynodos ſæpenumero falli: eoque ſiquid ponderis huic inſit argumento, fateri ipſe cogatur nec penes ſynodum ſupremum illud jus fore. Sanè ſi ſynodi falli poſſint, quis non videt Magiſtratum non debere credere propter ſe, ſed quia conſentiant cum Scripturis & canonibus antiquis? In quaſcumque igitur nos partes verſemus, effugere illud non poſſumus quin de ſynodis ἐπίκρισις competat Magiſtratui. Si enim unicuique etiam privato, ex Theologorum ſententiâ, judicium convenit in cauſsâ Religionis, quomodo hoc Magiſtratui non competet? Ac ſi nec privatus quiſquam adſtringitur

Digitized by Google

gitur judicio ſynodico, quomodo non diſſentire ab eo licebit ſummo Magiſtratui? Paterfamilias, non tantum poteſt, ſed etiam debet examinare ſynodica decreta ad lydium lapidem Scripturarum; nec humanis decretis facilè nimis fidem habens, & ſe errori involvat, & in eundem familiam compellat: Et Magiſtratui, parenti patriæ non idem faciendum erit, ne ejus ſegnitie, nimiáve credulitate, errores noxii in Eccleſiam ſpargantur univerſam? Vtrumque igitur verum eſt, & penes ſynodum κρίσιν & penes Magiſtratum ſummum ἐπίκρισιν eſſe; item & hunc & illam errori eſſe obnoxiam: ſed hoc non impedit, quo minus tum ſynodi officium ſit dirigere intellectum in cognitione veri, tum Magiſtratus ſit imperare quod rectum eſt & ſalutare. Quod ſi illa diriget malè, non ideo hic imperabit malum: & ſi hic imperet malum, non ideò ſubditi parere debent in malo: ſed & Magiſtratus & ſubditus unuſquiſque aget, quod ſui eſſe officii & ſcriptura, & Eccleſiæ Catholicæ conſenſus, & recta ratio perſuaſerint. Eapſe pag. XLVIII, adverſus illud quod dixerat, non bene convenire, nec in unâ ſede morari, ἀναμάρτητον non eſſe in judicando, & tamen ſupremam habere judicandi poteſtatem: objicit ſibi ipſi quod ſolvere poſtea non poteſt. Fatetur enim & in civilibus poſſe Magiſtratum decipi, nec impedire hoc quo minus ſummum in his habeat imperium. Reſpondet autem diſparem hic rationem eſſe, quia utut ſubditi in his damnum faciant Magiſtratus ſui errore, muſſare tamen hoc & concoquere cogantur: verùm ſi Magiſtratus hæreſes introductum defenſumque eat, fideles Paſtores ſilentium tenere minimè debere: quia hîc agatur de re omnium precioſiſſimâ, animarum nempe ſalute. Diſcrimen hoc & ipſi agnoſcimus, ſed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Nec enim ſi Deus imperium habeat ſupra Reges, eo Reges in Eccleſiaſticis imperium non habere conſequitur, ſed illud tantum evincitur, non ἁπλῶς ſummum imperium habere: quod à ne-

à nemine in controverſiam vocatur. Fatemur igitur, ſi aliud Rex jubeat terrenus quam cœleſtis, hunc, non illum audiendum eſſe: poſſeque tum nos dicere cum B. Polycarpo, δεδιδάγμεθα ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ἀπὸ Θεοῦ τεταγμέναις τιμὴν κατὰ τὸ προσῆκον τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς ἀπονέμειν. Sed hoc non impedit, quo minus nullum in Eccleſiaſticis imperium ſit penes mortalem quempiam quàm ſolumRegem, vel e um quem Rex (ſummo ſibi ſemper imperio reſervato, cui renunciare non poteſt, niſi rex ſimul eſſe deſinat) ſub ſeſe juſſerit imperare. Quamobrem hic & imperare illud debet quod in verbo juſſit Deus, ac pœnarum etiam comminatione obſtringere ad illud ſubditos poteſt: & imperandi etiam ea jus habet, quibus repugnans nihil in verbo jubet Deus. Nec vel in his vel in illis imperium detrectare cuiquam licet. Ollas lippit, qui hinc conſequi non videt, tam in Eccleſiaſticis quam civilibus omne imperium eſſe penes ſolum Regem, hoc eſt ſummum quemque Magiſtratum. Cùm negat pro ſynodis haberi quæ non congregantur juſſu aut conſenſu Magiſtratus: addere debuerat, cujuſmodi de Magiſtratu loquatur, num de eo qui Chriſtianam Religionem probet aut toleret: an qui eam perſequatur. Nec enim quiſquam in dubium unquam vocavit, an concilia ante Conſtantini tempora, (uti Hieroſolymitanum primum, cujus Act. xv mentio fit, Carthaginenſe de rebaptizandis, de quo Euſeb. VII, 2, quod tamen ab Eccleſiâ improbatum; Eliberitanum item atque alia) conciliorum nomen mereantur: verum duo hæc interim dicimus. Vnum eſt, quæ hujuſmodi conciliis ſunt decreta, canonum κυρίως loquendo, non legum vim habere, quia penes ſolum Magiſtratum ſit vis νομοθετικὴ καὶ ἀναγκαστική. Alterum eſt Chriſtianum Magiſtratum permittere non debere, ut citrà mandatum vel conſenſum ſuum ſynodi celebrentur: quæ autem ſine hujuſmodi Magiſtratus conſenſu concilia fiant, hæc illegitima eſſe ſuſtinuerunt Proteſtantes de

nullitate concilii Tridentini: ſed & cum Magiſtratus in concilium conſenſit, ejuſdem eſt ſynodos dirigere per ſe, vel legatos ſuos: nec debet decretis ſynodicis vim legis addere, niſi de quorum veritate ſit perſuaſus in animo ſuo. Quæ quidem quam utiliter moneantur, multis ex hiſtoriâ Eccleſiaſticâ exemplis oſtendi poſſit, niſi unius Athanaſii temporibus hæc liquidò comprobarentur. Deinceps rurſum paginis aliquot probat, Eccleſiaſtas non eſſe ſervos aut legatos Angelorum, nedum hominum, ſed ipſius Dei. Rectius operæ & oleo peperciſſet, nec enim ejus inſtitutum juvant quicquam. Sanè ipſi quoque agnoſcimus hæc veriſſima eſſe, tum ratione mandati, quod à Deo, non creaturis habent, tum legationis, quam Chriſti, non Magiſtratuum nomine ſuſtinent. Sed hinc minimè conſequitur, Magiſtratum ſummum, qui vicem Dei obit in terris, non imperare iis debere, ut tum mandatum Dei fideliter exequantur, tum legationem, nomine Chriſti, bonâ fide agant: adhæc negligentes, & immorigeros pœnis poſſe afficere: poſſe item eos legibus adſtringere de rebus ad politiam Eccleſiæ pertinentibus; quarum περιστάσεις non definiuntur in Verbo. Quæ omnia oſtendunt, Eccleſiaſtas etiam in Eccleſiæ rebus ſubeſſe imperio Magiſtratus, partim directo, partim indirecto, ut aliquoties jam declaravimus.

Quod pag. LVII ait, Conſtantinum Magnum non voluiſſe ſapere ſupra concilium Nicænum: ſed & poſt alios ſententiam dixiſſe, & Patrum Nicænorum ſententiæ ſubſcripſiſſe: id eam minimè vim habet, ut iccirco Magiſtratus ſequi ſemper debeant Iudicium ſynodicum. Nec enim ſynodi ſententiam approbavit Conſtantinus, quia ſynodus eam diceret, ſed quia rationum pondere ſententiæ ſuæ veritatem ei perſuaſiſſet. Alioqui enim quot ſynodi pro errore ſententiam tulerunt? Etiam his calculum ſuum addere debeat Magiſtratus? Quis ſanus hoc dixerit? Quamquam igitur non facile Paſto-

rum

rum ſuorum judicium improbare debeat Magiſtratus: nec tamen eis temere ac leviter aſſentire debet, eoque omnino opus ut poſt *κρίσιν συνοδικὴν* conſequatur *ἐπίκρισις* Magiſtratus.

Quod pag. LVIII, & alibi Conſtantium pro Arriano habet (quo argumento & alii negant rectè Conſtantii facto Magiſtratus in convocandis ſynodis autoritatem comprobari) id ut aliquid eſt, non tamen tanti, quam plerique putant, ponderis putari debet. Nec enim ex Orthodoxis patribus defuere, qui exiſtimarent non tam Arrianum fuiſſe Conſtantium, quàm cùm videret ſe Arrianos ſine Reip. exitio delere non poſſe, conſilia iniſſe de pace cum iis ineunda. Sanè Gregorius Nazianzenus poſt obitum luculentè eum non ſemel tanquam optimum ac Chriſtianum Principem laudavit, nec malitiâ, ſed ſimplicitate & unionis Eccleſiaſticæ ſtudio Eccleſiæ ſtatum aliquanto perturbatiorem feciſſe arbitratur. Inter alia verò ſic ſcribit invectivâ primâ adverſus Iulianum pag. 21, edit. Savilianæ, ſive pag. 64 edit. Morell. *ὅς γε καὶ εἴ τι παρελύπησεν ἡμᾶς, οὐ περιφρονῶν, οὐδὲ ὑβρίζων, οὐδὲ ἄλλοις τισὶ πρὸ ἡμῶν χαριζόμενος, ἀλλ᾽ ὥστε πάντας ἓν εἶναι, καὶ συμφρονεῖν παρελύπησε, καὶ μὴ διακεκόφθαι; μηδὲ διεστάναι τοῖς σχίσμασιν.* Quem locum & Nicephorus citat lib. IX Hiſtor. Eccl. cap. L, pag. 463. At minimè loci mentem perſpexit Morellius, cum ad oram interpretationis ſuæ adnotat, Cauſſam à Nazianzeno reddi, cur Deus Orthodoxos nonnihil afflixerit. Nam nihil clarius locum inſpicienti, quam de Conſtantio ſermonem eſſe, quem partim ſimplicitate quadam, partim concordiæ ſtudio exorbitaſſe cenſet: non item, quod Arrianum dogma magis quam Orthodoxum approbaret. Itaque idem nec dubitat Conſtantium vocare *θειότατον βασιλέων, καὶ φιλοχριστότατον*, pag. 19 edit. Savil. ſive pag. 63 edit. Morell. In iis quæ pag. LXV, & deinceps de excommunicatione diſſerit, confundit abſtentionem à Cœnâ, ſive non dationem

 ſigni

ſigni ſacramentalis cum inflictione pœnæ poſitivæ. Poſterius hoc humani eſt inſtituti, eoque ad directum Magiſtratus imperium pertinet. Prius verò non negamus canone præcipi divino: eoque nonniſi indirectè ſubjacere Magiſtratus imperio. Quamobrem ſi quiſpiam, vel Imperator ipſe eſto, impœnitens, ſignum petat ſacramentale, non Imperatorem hic Epiſcopus audiet, ſed Deum, qui ſupra eſt Imperatorem. Nec enim is ab Epiſcopis ſymbola fœderis divini cuiquam porrigi vult, quem ex confeſſione & vitâ conſtet ad fœdus minimè pertinere. Scit præterea Epiſcopus adverſus charitatem eſſe vel maximè, ut ſymbola hæc iis exhibeamus, qui eorum participatione judicium ſibi Domini arceſſunt, condemnationemque ſibi edunt ac bibunt. Sed de pœnâ poſitivâ ſimiliter judicari non debet. Vt ſi Imperator, vel alius etiam, peccati pœnitens certum tempus extra reliquorum fidelium cœlum in Eccleſiâ conſiſtere jubentur, quâ de re nullum præceptum exſtat in Scripturis: eoque & hoc & hujuſmodi alia vim legis habere nequeunt, niſi ſanciente ſummo Magiſtratu, qui & legem iſtiuſmodi antiquare poteſt cum viſum.Improbat poſtea quod Wtenbogartius dixerit,Ambroſianum exemplum viam muniiſſe ad tyrannidem Papalem. Ac putat ſe illud abunde refutaſſe, ſi tergeminum aperiat diſcrimen inter Ambroſii factum, & Papæ excommunicationem. Sed fallitur.

Nec enim vitia intra prima conſiſtunt initia, verum, ut ſcriptor Romanus ait, ubi ſemel à virtute deſcitum, non gradu ſed præcipiti curſu ad vitia tranſcurritur, vetus diſciplina deſeritur, nova inducitur. Et ſanè quiſquis Romanæ ſedis typhum habet perſpectum, ignorare non poteſt, ut Epiſcopi ejus loci, poſtquam tantum facinus Ambroſium videre auſum & feliciter quidem auſum, majores conceperint ſpiritus ad efferendum magis & magis ſe ſupra omne id quod dicitur Deus. Nec iccirco ἁπλῶς Ambroſii factum damnamus. Tantum dicimus id nec penitus approbatum: neque

neque id ulli imitandum Epiſcopo ſaltem non alii niſi qui & ſpiritum habeat Ambroſianum, & cui negotium ſit cum eo Principe qui ſpiritum habeat Theodoſianum. Sanè ſi vel à ſchiſmate, vel perſecutione, vel etiam à ſcandalo metus ſit: omnino in perſonâ Regis indulgentiâ opus eſt: quâ de re vide quæ Burhillus ſcribit adverſus Becanum cap. XIII, pag. 127, 128, 129. Pag. LXVII & LXVIII, repetit quod antea etiam dixerat, non Paſtores minus quam Reges ἀμέσως à Deo vocari. Sed ex iis quæ antea diximus, cognoſcere fuit, quatenus hoc admitti poſſit. Interim expendamus duo argumenta, quæ obiter firmandæ ſententiæ inſercit. Vnum eſt, quod Prophetæ ac Sacerdotes itidem ac Reges ſoleant inungi in V. T. alterum quod æquè illi ac hi typi fuerint Servatoris noſtri. Sed præſtantiam muneris Paſtoralis non malè hinc adſtruas, quam quivis bonus agnoſcit. immediatam verò vocationem non item. Nec enim inunctio aliud ſignabat vel obſignabat, quàm quod uti oleum externum reficit corporis membra, atque ad exſequendas res multas vegeta reddit atque idonea: itidem is qui Rex, Propheta, aut Sacerdos ordinaretur, licet naturâ tanto muneri neutiquam par eſſet, tamen à Spiritu ſancto uires conſequeretur ad adminiſtrationem muneris ſibi divinitus commiſſi. Nihil magis ἄμεσον vocationem inde evincas, quod typi fuerint Chriſti. Nam & Iſaac puer typus fuit Chriſti, quo tempore nec rex, nec propheta, nec ſacerdos fuit: & æneus quoque ſerpens in deſerto aliaque geſſerunt typum Chriſti. Imo contrà, ſi horuncce munerum naturam conſideremus, clarè conſpiciemus, ſummum in Eccleſiaſticis imperium Epiſcopis, ac Presbyteris tribui non poſſe. Nam Sacerdotum tum docere erat, quod cum Prophetis eis fuit commune, tum ſacrificare, tum intercedere pro populo apud Deum. At Regum erat gubernare Eccleſiam, ſummoque cum imperio, verſari circa ea, quæ ad animalem, aut ſpiritualem vitam pertineant. Atqui

Presbyteri, & Epiſcopi, non Regibus Veteris T. ſucceſſere, ſed Sacerdotibus: ut qui & ipſi doceant, & μνημονευτικὰ ſacrificii Chriſti ſigna adminiſtrent, & pro Eccleſiâ, ſingulíſque ejus membris, in precibus, & gratiarum actionibus intercedant, apud Deum: unde & ἱερεῖς, ac ſacerdotes, ab omni antiquitate appellantur. Gubernatio igitur principalis, non his, ſed Magiſtratui competit. Neque obſtat, quod à Paulo, inter Eccleſiaſticas functiones κυβερνητῶν mentio fiat. Nam eſt Epiſcoporum, & Presbyterorum quidem regere, verum Miniſterio, non imperio, quod ſolius eſt Magiſtratus: Vnde illud poëtæ: *Tu regere imperio populos Romane memento.* Aut ſi quod etiam imperium habeat, id ſub hoſtili Magiſtratu eſt, ubi eorum qui Eccleſiæ præſident, eſt ea præſtare quantum licet, quæ alioquin erant Magiſtratus. Sub Chriſtiano autem magiſtratu, ſi quod imperium, vel jus in rebus externis habet, à Magiſtratu habet, quod idcirco non ſummum erit, ſed ſubordinatum.

Quam rem his verbis expreſſit Guilielmus Tooker duello cum Becano Ieſuitâ pag. 63, & 64. *Mixtum jus & reſultans ex utroque jure & regio, & epiſcopali eſt legum ſanctio, & ſynodorum indictio, & præſidendi in iis prærogativa, & controverſiarum deciſio, & beneficiorum collatio, & Clericorum inveſtitura, & Epiſcoporum conſtitutio & depoſitio, aliorumque actuum, qui his finitimi ſunt. Exercitium, quæ ferè ab origine primatus regii deſcendunt, & communicantur ſacerdotibus, & ex favorabilium legum indulgentiâ, bonâ cum veniâ, Principum maximè derivantur.*

Hactenus vidimus primam & potiorem Wallæani ſcripti partem. Accedit deinde ad ἀνασκευὴν libri Wtenbogartii, ſed non video quid multum attineat illi immorari, cum ex iis quæ hactenus diximus nullo negotio pleraque omnia ſolvantur.

Ad exemplum Moſis reſpondet, fuiſſe non tantum ſummum Magiſtratum, ſed & Prophetam Aarone majorem, quod probat

probat ex Num. XII. 6, 7, 8. Sed ὀυδὲν πρὸς ἔπος. Nam qua Propheta major, judicium habuit directivum: qua Magiſtratus, imperativum. Qua Propheta ſcientiam habuit: qua Princeps, poteſtatem. Audiamus quod Becano, cum ſimiliter occurriſſet Epiſcopo Elienſi, reſpondeatur à Burrhillo cap. 27 pro Torturâ torti, pag. 278. *Prophetam ut Moſem probes fuiſſe, recitas locum longiuſculum ex* Num. XII, 6. *Quaſi verò nobis horum aliquid aut negaretur, aut neſciretur. Summum quoque Sacerdotem fuiſſe probas. Sed hic oblitus es turpiter, in exemplo Moſis ad primatum regium non tam quæri utrum ſummus ſacerdos fuerit, quàm utrum poſt conſecratum Aaronem fuerit. Scimus enim Moſi in Eccleſiaſticis, poſt conſecratum Aaronem, obeditum ut ſupremo gubernatori: nec ut legiſlatori, aut Prophetæ credo dixeris. Reſtat ergo ut obeditum dicas Moſi in hoc negotiorum genere vel tanquam Principi ſeculari, vel tanquam ſummo ſacerdoti. Nec tamen poſt conſecratum Aarcnem facile perſuaſeris Moſem permanſiſſe ſummum ſacerdotem; ne duos ſummos, quaſi Antipapas, faciens, bicipiteram facias Eccleſiam ſub Moſe.*

Ad Ioſuæ exemplum reſpondet Wallæus, Moſem Num. XXVII, 28, voluiſſe ut Ioſua omnia faceret ad verbum Eleazari; quem iccirco, ſiquid agendum, conſulere deberet. Quo etiam argumento pugnat Becanus adverſus Epiſcopum Elienſem. Sed cum ibidem addatur Eleazarum debuiſſe conſulere Deum, liquet Ioſuam à Deo accepiſſe reſponſum per ſacerdotem geſtantem Vrim ac Thummim. Quare hoc quoque indicat certitudinem directivi judicii in Eleazaro: imperium non item. Egregiè verò hoc loco aduerſus Becanum ſcripſit Robertus Burrhillus cap. XXVII, pag. 280, & 281: vbi hæc inter alia, quæ Wallæanum reſponſum planè infringunt: *Si (ut videris velle) ex eo quod dicitur* Num. XXVII, 18. *Ad verbum ejus (id eſt, ut exponis, Eleazari) egredietur, & ingredietur Ioſua: id modò effici cupis, non quidem ut in gubernatione*

natione civili, ſed tantum ut in Eccleſiaſticarum rerum gubernatione ſubſit Ioſua Eleazaro: reclamabunt verba contextus: quæ non modò de Eccleſiaſticis negotiis loquuntur: ſed etiam de omnibus, de quibus Deus conſulendus per ſacerdotem fuerat. Nec tamen ita de his omnibus, ut in iis omnibus Ioſuam imperio Eleazari ſubjiciant: ſed oraculo divino: cujus tum certus interpres Eleazaris: & poſt eum diu ſucceſſores ejus fuerant. Si Papa (idem de Paſtoribus Eccleſiarum dici poteſt) *itidem certus interpres eſſet voluntatis divinæ, fateremur & ad verbum Papæ, Principibus egrediendum & ingrediendum. Nec tamen ideo diceremus Principibus omnia facienda ex conſilio Papæ: nec enim de omnibus Deum conſulebant per ſacerdotem: nec cum per os ſacerdotis divinum reſponſum acciperent, Sacerdotis imperio paruiſſe dicuntur. Vt nec fecialis, ſed Regis imperio paret, qui feciali, Regis mandatum deferenti paret. Nec tamen damus, quod tuo more, ſine probatione ſumis, illud ad verbum ejus, exponendum potius ad verbum Eleazari quam ad verbum Domini. Certè enim in Hebræo hoc antecedens propius, & interpretes etiam veſtri ſtant ab hac interpretatione* &c. Et poſt aliqua: *Aut non omnino jubetur ad verbum ſacerdotis egredi & ingredi, ſed ad verbum Dei; quod probabilius videtur: aut ſaltem non abſolutè, ſed ad verbum ejus pendens à conſultatione Domini, id eſt, quatenus internuncius eſt voluntatis divinæ.*

Deinceps reſpondet quoque, ad exempla Davidis, Salomonis, Ioſaphati, Ezechiæ, Ioſiæ: quibus non Wtenbogardus tantum, ſed etiam Rex Sereniſſimus Iacobus, & Theologi Angli, ſupremam in Eccleſiaſticis curam Regi competere, variis ſcriptis adverſus Pontificios oſtenderunt. Itaque qui ſciat, ut Theologi illi, exempla ea, à Pontificiorum reſponſis vindicarint; is ſimul nôrit, quid ad exceptiones illas Walleanas debeat reſponderi. Quare non viſum huic argumento ultra inſiſtere: ſed remittere malo ad Guil. Tookerum, qui in duello ſuo, cum Becano Ieſuitâ, non tantum Regium

Regium in Eccleſiaſticis regimen ac primatum exemplis his fuſe probat, ſed etiam ad ea omnia, quæ oggeſſerat Ieſuita, ſolidè reſpondet. Vide eum à pag. 113, uſque ad pag. 175. Ac eo lubentius hanc partem prætereo, quia idem video, à Burhillo factum, libro pro Torturâ Torti, ut qui & ipſe cap. XXVIII, pag. 292 nos remittere malit ad reſponſionem Doctiſſimi Decani Lichfeldenſis, qui non alius eſt, ac Guilielmus Tookerus. Adde, quod etiamſi Walæus evinceret, ſingula exempla per ſe non ſatis validè probare, quod Wtemborgartius volebat; tamen alia attulerat, quæ nec argumentorum ſubtilitate eludat, nec robore elidat. De cæteris cogitandum illud poëtæ veteris, *Et quæ non proſunt ſingula, multa juvant.* Quod verò ad illam teſtimoniorum ſylvam, quam Wtembogartius teſtimoniis obducit, mihi quidem magnam partem videntur ea ſententiam noſtram confirmare. Itaque quamquam jam ſcribendo laſſus ſtrigare malim, quàm protelo ducere: tamen adferre viſum aliquot iſtorum teſtimoniorum, ut pareat quàm is non cum adversâ ſententiâ, ſed quemadmodum Romani tyrones, Vegetio teſte, ſolent, adverſus palum plurimùm pugnet.

Pag. XCV agnoſcit Helveticam confeſſionem Magiſtratui imprimis Religionis curam demandare. Reſpondet hanc mentem confeſſionis eſſe, non quidem Magiſtratui modo excellentiori hanc curam demandari quàm Paſtoribus, ſed potiorem Magiſtratui Eccleſiaſticorum quam civilium curam habendam eſſe. Sed quem meliorem confeſſionis Helveticæ interpretem habere poſſumus quam Wolfangum Muſculum, qui Superiorem Magiſtratus, ſubordinatam Paſtorum in Eccleſiaſticis curam facit: ut antea vidimus. Nec alia Bullingeri, aliorumque, Helvetiorum ſententia eſt.

Pag. CXV, & CXVII agnoſcit Regem ab Anglicanâ Eccleſiâ habitum pro capite Eccleſiæ. Verum his verbis ſupremam Eccleſiæ gubernationem ei tribuiſſe. At neque nos

Magiſtratum ſpirituale Eccleſiæ caput facimus: ſed hoc ipſum quod Anglicana voluit Eccleſia, quodque à L. Ciceſtrienſi tribui Regi docet ipſe pag. CXVIII. Item ex Burhillo pag. CXXI, ubi hæc verba inter alia citat. *Regem poſtquam ab* ECCLESIASTICIS CONSILIIS *aut* (SI HÆC NON SATISFECERINT) *ab auctoribus ob fidem & harum rerum peritiam idoneis, quorum os conſulere tenetur, ſatis edoctus fuerit, præcipuum eſſe Dei ſervum, & exequendæ voluntatis divinæ* SVPREMVM GVBERNATOREM. Et ex eodem aliquanto poſt cum plurima enumeraſſet: *Hæc ferè omnia, certè maxima, in primatu Regio quod ad ſpiritualia agnoſcimus.* Item pag. CXXII, CXXIII, & CXXIV, quibus locis exteriorem Eccleſiæ curam Regi tribuit, licet Verbo limitatam: item ait & Paſtores & Regem habere ſpiritualium curam, ſed hujus curam, etſi ſpiritualium ſit, non eſſe ſpiritualem. Optimè item pag. CXXV Burhillum inducit declarantem verba Auguſtini in quæſtionibus veteris & N. T: *Rex habet imaginem Dei*, regnantis in cœlis: *Epiſcopus Chriſti*, ſed miniſtrantis in terris. Nempe quia ſacerdos legatione fungens nomine Chriſti, precibus & hortatibus agit, non imperio regit: ut Paullus oſtendit 2 Cor. v, 20. Dicendum & aliquid de teſtimoniis veterum quæ à Wallæo adducuntur.

Pag. CLIV verſ. antepen. Cypriani locum citat ad probandum plebem ab Epiſcopis conſuli ſolere, antequam aliquem ordinarent. Sed ipſe locus hic indicat, non fuiſſe id perpetuum, cum dicat hac in cauſsâ ſe facere id noluiſſe. Pag. CLVII, & CLVIII inſignia duo loca adducit è Concilio Nicæno & Conſtantinopolitano, quibus decernitur ne ulli conſtituantur Epiſcopi, niſi de voluntate Epiſcoporum Provinciæ. At nihilominus Nectarium à Theodoſio Iuniore electum conſtat ex Sozomeno lib. VII, cap. VIII; pluraque iſtiuſmodi adducis, Magnif. Domine, in Pietate tuâ à

pag.

pag. 89, uſque ad 97. Quæ exempla oſtendunt hoc tantum voluiſſe Patres præſcribere, quid maximè expediret, non item quod liceret. Sanè cum canones Eccleſiaſtici nonniſi à ſummo Magiſtratu vim legis accipiant, obſtringere eum, niſi volentem, minimè poſſunt. Et ſi canon iſte obſervandus fuiſſet in Eccleſiarum noſtrarum reformatione, quales nunc Epiſcopos & Presbyteros haberemus? Quin igitur extra ordinem aliter poſſit Magiſtratus, minimè dubium videtur. Pag. CLXV, & CLXVI, illuſtria duo Magni Leonis loca adfert, Calvino quoque probata, quibus oſtendit, in Paſtorum electione nec honoratorum ac imprimis Magiſtratus judicium negligendum eſſe. Sed diſtinctè de quatuor his ſententiam ſuam promere debuit. I. Quid ſummo Magiſtratui conveniat ut membro Eccleſiæ: in quo nihil à fideli cerdone differat: II. Quid ei tribui poſſit, ut membro honorato; quod ei commune eſſe poſſit cum viro antiquæ nobilitatis, aut claræ eruditionis, aut eximiæ virtutis, alióve nomine præter cæteros conſpicuo; non tamen Remp. capeſſenti: III. Quid præterea ei competat, ut membro habenti imperium, h. e. ut Magiſtratui ejus loci, ubi Paſtor eligendus: ſed tamen iſtiuſmodi Magiſtratus, qui ſuperiorem agnoſcat. IV. Denique quid illi debeatur ut Magiſtratui ſummum imperium habenti. Adhæc diſtinguere debuit quid illi competat ordinariè, quid item extra ordinem. Nam plus ei ſchiſmatis tempore tanquam pacis & concordiæ cuſtodi tribui debere, agnoſcit ipſe pag. CLXXI ſub finem. Non ſatis autem intelligo quid ſibi velit, cum pag. CLXXXLIII ait, etiam magno loco habenda eſſe judicia non Paſtorum, ſeu politicorum, ſeu aliorum, qui donum habeant Prophetiæ, eò quod Paſtorum judicio plurimum ab his roboris accedat. Nam videri poſſit hoc velle, tantum ſententiam eos rogari debere, cum non obſcuris indiciis conſtet in Paſtorum ſententiam ituros. Verum quid

ſi Prophetæ illi Paſtorum ſententiam probare non poſſint, jam futurum ut potius deterant aliquid de auctoritate judicii Paſtoralis. Ait Prophetas Prophetis ſubjectos eſſe debere. Sed quæritur, an Propheta quiſque Prophetas ſuæ ditionis præferre debeat alienæ Provinciæ Paſtoribus ac Prophetis? item an noſtri ſeculi Prophetæ præferendi ſint Prophetis Eccleſiæ antiquæ? Hæc quidem conſideratio ad electionem Paſtorum, de quâ nunc ſermo, non pertinet primò & per ſe: ſed tamen valde cum eâ eſt conjuncta. Nec ſolum in miniſtrorum vocatione, ſed etiam controverſiarum dijudicatione ad Paullinum illum locum provocari ſolet. Meritò igitur quærimus, an negari debeat eum Prophetarum judicio ſe ſubjicere, qui cum Prophetis conſentit Eccleſiarum non ignobiliorum noſtrâ: imò quicum faciunt Prophetæ omnes Eccleſiæ antiquæ? atque ut ad exteros aut veteres non abeatur, quæritur an Prophetarum judicio ſe non ſubjiciat, qui facere ſecum videt minorem quidem numerum ex iis qui vel nullius, vel exiguæ ſint eruditionis: ſed majorem ex eruditorum flore, eorumque qui animum habent in Scripturis ſubactum, idque non judicio ſolum ſuo, ſed etiam adverſariorum ipſorum, qui icciirco calcatum illud in eos vibrent, quo doctrinâ quiſque inſtructior, hoc eſſe impuriorem perverſioremque in dogmatis fidei? Sed perpetuus eſt hic & ſcriptoris hujus & aliorum innumerorum error, ut ſuæ tantum ſententiæ homines æſtiment, cæteros loco habeant nullo aut parvo.

Atque inde eſt, quòd ſiquis diſſentiat in re ullâ à majore Paſtorum parte ejus, in quo ipſe vivat, loci: hunc, licet & ſuæ provinciæ doctiores, & exterorum plures, & veterum omnes ſibi habeat conſentientes, nihilominus ab Eccleſiâ dicant diſſentire: in quò Donatiſtarum eos ſimiles eſſe, quis non videt? Sed redeo ad veterum teſtimonia, à quibus me occaſione ejus quod de ſubjiciendo ſe Prophetis

dixerat,

dixerat, paullum video deflexiſſe. Citat pro ſe Concilium Nicænum II, pag. CLXXVII. Sanè qui ab Conſtantii exemplo argumentum peti nolunt; non debent provocare ad Pſeudo-Nicænam, quæ idolorum cultum ſtabilivit. Pag. CXC commemorat obiter Synodos quinque, Nicænam adverſus Arrium, Conſtantinopolitanam adverſus Macedonium, Epheſinam adverſus Neſtorium, Carthaginenſem adverſus Pelagium, Chalcedonenſem adverſus Eutychem. Sed præterquam, quod Epheſinæ malè poſtponit Carthaginenſem, cum hæc antiquior ſit, cauſſæ nihil video quid inter quatuor illas œcumenicas, quas tamquam quatuor Evangelia venerari ſe dicebat Gregorius M. & ex eo Iſidorus, mediam interſerat Carthaginenſem, quam adverſus Pelagium celebratam rectè dicit. Num quia apud imperitos antiquitatis Eccleſiaſticæ, tum qui Remonſtrantes nunc dicuntur, malè audiunt tanquam intermortuam Pelagii aut Semipelagianorum ſententiam in Eccleſiis reformatis ab Orco revocantes, eo credemus tacitè inſinuare voluiſſe, eoſdem ferè qui nunc ſupremam Magiſtratus auctoritatem in Eccleſiaſticis agnoſcunt, ac quibuſcum ſibi nunc negotium eſt, olim jam SS. Patrum conciliis fuiſſe condemnatos? Sed ego divinus aut verator non ſum: ariolentur illi, qui *μαντικὴν* didicerunt.

Atque hic tandem pauſam faciamus, ego ſcribendi, tu legendi. Occurrebant quidem & alia multa: eaque duûm generum: alia momenti nullius, uti illud: (ex pluſculis exemplis unicum adferam) quod pag. CIII, uti Oecolampadium, ita Bucerum inter Helvetios numerat, cum hic fuerit Seleſtadienſis: Seleſtadium vero quis neſcit civitatem fuiſſe Alſatiæ, unde & nomen ei quaſi Elſiſtede, ut docuit ipſe Seleſtadienſis Beatus Rhenanus. Verum hujuſcemodi ſi conſector, nec cauſſam juvero multum, nec rationem habeam occupationum utriuſque noſtri. Alia etiam quædam

erant momenti majoris; ſed præterquam, quod ex iis, quæ dixi, eorum parere invalentiam arbitrabar, ſciebam ea omnia & eruditè & nervosè refutaſſe, aureo hac de controverſiâ libello tuo, quem lucem quam primum adſpicere, & Eccleſiæ, & Reip. intereſt. Non deerunt fortaſſe, qui auſint Anticatonem aliquem ſcribere: nam quid intentatum relinquit humana ambitio? Sed ſpondeo me velle defenſionem ejus, quovis tempore ſuſcipere, & ore, & calamo: modò tu, Vir Ampliſſime, me idoneum huic rei, nec Collegio hoc, aut Eccleſiæ damnoſum judicabis. Vale.

F I N I S.